

ШАЙХЫИСЛАМ /ШАЙХЫМ/ ҚҰНАНБАЙТЕГІ

ЗАМАНА ҮНІ

Екібастұз қаласы,
2010 жыл

ШАЙХЫИСЛАМ /ШАЙХЫМ/ ҚҰНАНБАЙТЕГІ

ЗАМАНА ҮНІ

**Екібастұз қаласы,
2010 жыл**

Екібастұз қаласының шайыры Шайхым /Шайхыислам/ Хасенбекұлы Құнанбайтегі «Өмір іздері», «Ой тұнығы», «Көңіл лебіздері, «Парасат нұсқалары» атты жыр жинақтарының авторы. Тоқсан жастағы қарт ақын жаңа жыр жинағында еліміздегі өзекті мәселелерді көтеріп, ана тіліміздің келешегі, салт-дәстүрімізді дамыту, жастарды жас әдеттерден сақтандыру жайында ой толғайды.

Өлеңдері тәлім-тәрбиеге толы ақынның жаңа кітабы оқырман қауымның көңілінен шығады деп сенеміз.

АЛҒЫ СӨЗ

Шайхыслам /Шайхым/ Хасенбекұлы Құнанбайтегі 1920 жылы желтоқсанның 5-жұлдызында дүниеге келген.

Бала кезінен қазақтың батырлар жырын, кисса-дастандарын оқып өскен ол бозбала шақта өзі де өлең жазумен әуестенеді. Туған жер, махаббат тақырыбына жазған тырнақалды өлеңдері өз көңілінен шыкса да, жарыққа шығаруға жүрексінеді.

Шайхым Хасенбекұлы 1981 жылы зейнеткерлікке шыққан соң, өлеңдерін облыстық «Қызыл ту» /қазіргі Сарыарқа самалы»/ газетіне ұсынады. Жырәуейер қауым акынның өлеңдерін жылы қабылдайды. Осыдан кейін акынның көңілінде сенімділік пайда болып, ол өзінің өлең-жырларын Екібастұз қалалық «Отарқа», Павлодар аудандық «Нива», «Вести Екибастуза» газеттерінде жариялайды.

Акынның топтастырылған жырлары «Екібастұз өрінде» атты өлеңдер жинағына енді.

2008 жылы Шайхым Құнанбайтегінің «Өмір іздері» атты алғашқы өлеңдер жинағы жарыққа шықты.

Көп ұзамай акынның «Ой тұнығы», араға жыл салып «Көңіл ләбіздері», «Парасат нұсқалары» атты жыр жинақтары оқырманға жол тартты.

Айта кетерлігі, акын соңғы кітаптарын өз қаржысына бастырып шығарды. Осы кітаптарын жырәуейер қауымға тегін таратып берді.

Акынның өлеңдеріне тоқталатын болсақ, автордың өткен тарихымызды жақсы білетіні, парасат-пайымының кеңдігі төмендегі жырлардан көрінеді. Мәселен,

Келеміз сол тарихтан шеру тартып,
Қиян-кескі азапты мойынға артып,
Егемендік келген соң қуат алдық.
Теңсіздікті таптадық бір-ақ тарпып.

Халқымыз бірде азайды, бірде өсіп,
Шапқыншының қолынан қалды өшіп,
Өзі тимей, ешкімге тиіспедік,
Ертіс, Орал, Сыр, Алтайда жүрді көшіп.

Келеміз сан ғасырды баса-көктей,
Достыққа адал болдық ар да төкпей,
Өзі тисе, еліме тоқтамаймыз,
Қабырғасын жаулардың тіле сөкпей.

Акын халқымыздың даналығын, батырлығын, рухының асқақтағын үш шумақ өлеңге сидырған. «Өзі тисе, еліме тоқтамаймыз», «Қабырғасын жаулардың тіле сөкпей» деп оқырманның рухын көтереді.

Сондай-ақ, «Республика күніне» деген өлеңінде
Қорға елдің намысын,
Қазақ тілі дамысын,
Халықаралық тіл болып,
Шетел түгел танысын.

-дейді елінің келешегіне қабырғасы қайысып, алаңдаушылық білдірген тіл жанашыры. Өлең сөздері жеңіл болып көрінгенімен, ойы терең мәнді.

Сонымен бірге акын өз өлеңдерінде өзекті мәселелерді көтереді. Бұған «Нәрестенді шектеме», «Арактан аулақ жүр», «Дінді жат тілмен уағыздама», «Дамыт әдет-салтыңды» және т.б. өлеңдері дәлел.

Өлеңдерімен халықты бірлікке, татулыққа шақырып, ұлттық құндылықтарымызды насихаттаған ақынның жырлары гибратқа толы, өміршең.

Аузы дуалы, батагөй ақсақалдың жарыққа шыққан жыр жинақтары оқырман көңілінен шығары даусыз.

Дария Ертайқызы ЖҰМАДІЛОВА,
журналист, Қазақстан Журналистер Одағының мүшесі

Кіші әкесі Асанбек Құнанбаев

Үлкен ұлы Құрманғали немересі Мажитпен

I бөлім

ТАРИХҚА ТАҒЫЛЫМ

РЕСПУБЛИКА КҮНІНЕ

Сөз арнаймын халқыма,
Үлкен-кіші жалпыңа.
Егеменге жеткенше,
Талай түстің талқыға.

Енді өзгерді елде хал,
Істі ерлерім қолыңа ал.
Өнегелі-үлгілі,
Ата-баба жолын сал.

Ақылды боп ұл-қызың,
Жарқырасын жұлдызың.
Салт-санамыз түзеліп,
Шырайлансын нұр жүзің.

Берік болсын бірлігің,
Өркендесін тірлігің.
Ішкі-сыртқы елдерге,
Білінбесін кірлігің.

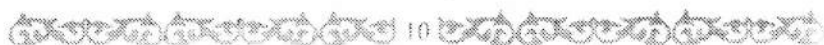
Шыға берсін әр жылда,
Іскер басшы ер тұлға.
Дәстүр-салтты қолдайтын,
Өнеге үйрет қыз-ұлға.

Ашық болсын аспаның,
Тың іс болсын ашқаның.
Елімің салт-дәстүрі,
Қызықтырсын басқаны.

Қорға елдің намысын,
Қазақ тілі дамысын.
Халықаралық тіл болып,
Шетел түгел танысын.

Ғылымды іске асырсын,
Пайдасы елге шашылсын.
Шетел оқу орыны,
Елімізде ашылсын.

Үйреніңдер білімді,
Меңгеріңдер ғылымды.
Шендесуге шетелмен,
Жұмса қыз бен ұлыңды.

Арта берсін табысың,
Бәйгеде озсын шабысың.
Әйгілі болып әлемге,
Аса берсін дабысың.

Өнім артсын елінде,
Шынар шықсын белінде.
Кеніңді өңдеп пайда көр,
Шет елдерге телінбе.

Бітік егін жиылсын,
Қамбаға дән құйылсын.
Егінжайдан алтын дән,
Дикандарға бұйырсын.

Төрт түлік мал төл берсін,
Өнімдерін мол берсін.
Көше бермей қалаға,
Ауылға енді жол берсін.

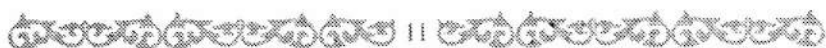
Балықты қыл суларын,
Қаптасын қаз-қуларын.
Өрт шалмасын орманды,
Жай қылсын тоғай-нуларын.

Асфальт жолдар салынсын,
Кен байлықтар алынсын.
Нашар тұрған халқымыз,
Мол байлыққа малынсын.

Ауырмасын елде жан,
Азайсын газ, түтін, шаң.
Таза болсын ластан,
Айнала орта жүрген маң.

Саудалы ел азар ма,
Сауда үдесін базарда.
Қауіпті қытай заттары,
Қатаң жүрсін назарда.

Жолға кадам басқанда,
Жолаушылар жасқанба.
Жүйткіп көлік зырласын,
Суда, жерде, аспанда.

Зымыранмен алысқа,
Самғаңдар көк ғарышқа.
Зертте жұлдыз әлемін,
Шетелдерден қалыспа.

Жау жерімді баспасын,
Шекарадан аспасын.
Ел қорғайтын ерлерім,
Тыныштықты сақтасын.

Жат ұлт толған маңымыз,
Соларға ұқсас сәніміз.
Нәрестені шектеме,
Оспей жатыр санымыз.

Таза ұстаңдар арынды,
Іске жұмса барынды,
Айырылысып тастама,
Балаң менен жарынды.

Мастар елде толмасын,
Тастандылар болмасын.
Шаригатқа бет бұрсаң,
Бір Алла өзі қолдасын.

Ұрлық-зорлық тыйылсын,
Кісі өлтірген қиылсын.
Шетте жүрген қандастар,
Өз еліңе жиылсын.

Сыбайласты жойыңдар,
Жемқорлықты қойыңдар.
Адал еңбек істе де,
Ырыздыққа тойыңдар.

Даланың құс-андары,
Табиғаттың жандары.
Жатпен бірге жоймаңдар,
Азайды оның сандары.

Күшейтіңдер тәртіпті,
Арттырыңдар мәрттікті.
Салт-дәстүрге жат болса,
Сылып таста артықты.

Бағдарландар заманды,
Байқа ерлер, шаманды.
Өз халқыңнан дайында,
Елге керек маманды.

Саясат пен сайыста,
Білімді сай ұста.
Жылпос, залым, айлакер,
Шетелдерден кайыспа.

Достарымыз сүйінсін,
Жауларымыз күйінсін.
Көре алмаған дұшпанның,
Үміт-ойы қиылсын.

Тірек болсын Құраның,
Бірлік болсын ұраның.
Аман болсын әлемде,
Бүкіл түрік-Тұраның.

ЖАМАҒАТТАРҒА АРНАУ

Бісімләнн сөз басым,
Өмірден ажал озбасын.
Зерделі жан тыңдаңдар,
Айтушы сыр козғасын.

Дүниеге адам жаралған,
Жер жүзіне таралған.
Еркек, әйел жұп болып,
Бір-біріне кадалған.

Топырақтан асылың,
Адамзаттан нәсілің.
Ойрандайды сананы,
Кесапат-зұлым ғасырың.

Саясат келіп есірді,
Елге әкелді кесірді.
Санасын улап халықтың,
Ұрпағын ойсыз өсірді.

Қудалады дінімді,
Дамытпады тілімді.
Арыстарды жау қылып,
Қараң қылды күнімді.

Қыршын кетті бүлбүл да,
Мерт болды асыл дүлдүл де.
Елді ойлаған ерлердің,
Басын жойды әр жылда.

Өткен іске жыларсың,
Көздің жасын бұларсың.
Өмірің камшы сабындай,
Оған не лаж қыларсың.

Тіршілік болып күресің,
Жанталасып жүресің.
Қуанасың кей кезде.
Қолыңа тисе үлесің.

Толтырып бокка үйінді,
Қағырасың мныңды.
Ар-ожданың жұрдай боп,
Кемітіп алма сыйыңды.

Дүние - гауһар жүзіксің,
Башайлап оны кім ұқсын.
Байыған сайын тоймайтын,
Тойымсыз пенде бұзықсың.

Тіршілік-тірлік құрарсың,
Жалғанда шалқып тұрарсың.
Ажал-нәубет жеткенде,
Саныңды бір күн ұрарсың.

Бақ үшін жұртпен таласып,
Кетеміз кейде адасып.
Аз күндік пәни жалғанда,
Сыйласып жүр жарасып.

Әлсізді шенді қанайды,
Жуасты жемқор талайды.
Қаптап жатыр бұзықтық,
Абайласаң маңайды.

Өмірдегі ұл-қызың,
Артта қалған бір ізің,
Дүниеден өтерсің,
Таусылған соң сызығың.

Бір-бірімен жалғасып,
Заман жылжыр алға асып.
Өлім мен өмір кезектеп,
Тарихтан келеді арбасып.

Дүниеде адам көріксің,
Тірлікке бұлсыз келіпсің.
Әмірімен Алланың,
Кетуге күнсыз еріксің.

Өлмей адам қалмайды,
Қара жер бәрін жалмайды.
Жаралғалы тіршілік,
Осы әдеттен танбайды.

Қош айтарсың жалғанға,
Жан шығып, тән қалғанда.
Пәниден бақи кетерсің,
Қабірге әкеп салғанда.

Обал, сауап, парыз бар,
Адамгершілік қарыз бар.
Алласынан сұраған,
Пендесінде арыз бар.

Аузыңа ал бір Құдайды,
Жаратушы күн, айды.
Алласына сыйынып,
Пендесіне ұнайды.

Кер дала кербез керілген,
Арызың содан терілген.
Өзіңе тиер үлесің,
Қол қайырына берілген.

Садақа берсең қолыңнан,
Иманың болар молынан.
Адастырмас мақшарда,
Мұсылмандық жолынан.

Біз бір мүшкіл пендеміз,
Мінәжаттан кеңдеміз.
Кінәлі болған құлыңды,
Тәңірім, өзіңіз жөндеңіз.

Шын берілсе жүрегің,
Құлшылық деп білемін.
Бір Алланы мойындау,
Имандылық тірегің.

Мінәжат қыл жасыңда,
Тірлік өмір басыңда.
Қияметте жақындат,
Хақ пайғамбар қасыңда.

Қиямет кайым болғанда,
Ортаға халық толғанда.
Бар мұсылмандар жылап,
Тоғысар бәрі сол маңда.

Көтеріп туын пайғамбар,
Бір Аллаға қылар зар.
Кінәліні кешіріп,
Бір Алла өзі болар жар.

Дүние бұлдыр - бір сағым,
Естеріңе ал бұл жағын.
Бақи мен пәни жалғанда,
Айта-тұғын бұл шағым.

Зерделі, ойлы досым-ай,
Есінде болсын осы жай.
Алма-кезек өрбиді,
Ақырет-жалған осылай.

Пендесіне лайық,
Бір Алладан сұрайық.
Әруағына қауымның,
Тілек, дұға қылайық.
Әумин!

БІЗ ҚАЗАҚПЫЗ

Біз бұрынғы көшпелі, гүндер емес,
Жауларымен соғысып қылған егес.
Амур, Ертіс, Жайықты қоныс қылдық,
Сол дәуір артта қалды болып елес.

Біз бұрынғы мал баққан сақтар емес,
Ол кездегі ел тұрмысын мақтар емес.
Ұрпақ қамы, келешекпен өмір сүру,
Іздегені дәулет пен бақ та емес.

Бұрынғы ұқсамаймыз сарматтарға,
Массагет, казар, тармақтарға.
Ұқсамаймыз біз қазір ешбіріне,
Тарихта тарап кеткен жан-жаққа.

Білмейміз Половец деп далалықты,
Тарихи жас кездегі балалықты.
Игорь полкі тиген соң сокқы берді,
Озбырлықпен істесе шалалықты.

Соғысты Парсы, Қытай, Монғол-қалмақ,
Жері мен елді шауып малын алмақ.
Ерлері қан майданда жеңіп шығып,
Жауларының мойнына салды қармақ.

Тағылды әр кезеңде әртүрлі ат,
Талай жаулар соғысты пейілі жат.
Еліне егемендік теңдік тиген,
Бақытты біз қазақпыз көңілі шат.

Тарихта жоғарғы аттың бәрі болдық,
Бірде бай, бірде кедей, бірде солдық.
Сан ғасырда күреспен өмір кешіп,
Егемендік алдық та енді толдық.

Келеміз сол тарихтан шеру тартып,
Қиян-кескі азапты мойынға артып.
Егемендік келген соң қуат алдық,
Теңсіздікті таптадық бір-ақ тарпып.

Халқымыз бірде азайды, бірде өсіп,
Шапқыншының қолынан қалды өшіп.
Өзі тимей, ешкімге тиіспедік,
Ертіс, Орал, Сыр, Алтайда жүрді көшіп.

Келеміз сан ғасырды баса-көктей,
Достыққа адал болдық ар да төкпей.
Өзі тисе, еліме тоқтамаймыз,
Қабырғасын жаулардың тіле сөкпей.

Түп тегіміз түрікпіз, қазақ болған,
Талай жаумен айқастық оң мен солдан.
Тоныкөк, Білте қаған, Күлтегіндер,
Тарихта айнымаған әділ жолдан.

Қазір біз терезесі тең халықпыз,
Елі бай, жері толған кен халықпыз.
Еңбегімен елінде той-тойлаған,
Тасқыны мен тау бұзған сең халықпыз.

Халқымның арман-мақсат, ойын қуған,
Қасіретте шыдам мен сабыр туған.
Аталып жоғарғы аттың бәріменен,
Біз қазақпыз теңдік ап қайта туған.

ӨРКЕНДЕП ЕЛ БОЛ

Алға шық ер азамат ардың құлы,
Халқың үшін еңбек ет, намыс ұлы.
Ел, Отан, атамекен жаннан қымбат,
Алтын, күміс, гауһар тас емес құны.

Елімнің кен байлығы мол болып тұр,
Қызыққан шет елдерге жол болып тұр.
Елімізге жаны ашып келгені жоқ,
Ойлары байлық, пайда сол болып тұр.

Жер астында байлықтың өнімі мол,
Шетелден инвестордан тартылды жол.
Өнімді өз елінде өндеп шығар,
Оларға зауыт, фабрик керегі сол.

Ардагер арыстарым арыстандай,
Күшің бар жауларыңмен алысқандай.
Ескі мен жаңа үлгіні ұштастырып,
Өркениет елдермен жарысқандай.

Өркендет тоқтап қалған салтымызды,
Азамат алға баста халқымызды.
Жақсарсын халқымыздың әл-ауқаты,
Өнегелі, мықты ел қыл жалпымызды.

Әдет-ғұрып дәстүрді қолға алып,
Бұрмаңдар ата салтын оң мен солға.
Тастандар арақ, шылым, есірткіні,
Келешек жастарды сал түзу жолға.

Болдырма жамандықты тірі жүріп,
Ерекше елден ерек ірі жүріп.
Ұлың мас, қызың шүршіт болып кетсе,
Үлгі айтпа өз бойыңның кірі жүріп.

АРМАН

Армансыз жан болмайды,
Армандап жұрт толғайды.
Тіршілікте пенде тұрғанда,
Үміті семіп, солмайды..

Шыға-тұғын күнде арман,
Бататұғын түнде арман.
Көбі жетпес арманға,
Опасы жоқ сұм жалған.

Арайланған таңда арман,
Таңға жеткен жанда арман.
Бүгін бар жан, ертең жоқ,
Аударылған бұл жалған.

Оқу-өнер-бұл да арман,
Шұбарланған тіл де арман.
Мезгіліне жете алмай,
Сольш қалған гүл де арман.

Әсем киім кимесе,
Ақылды жан сүймесе.
Қыз да арманда еріксіз,
Сүйгеніне тимесе.

Үміт арттық арманға,
Ойды бөлдік арзанға.
Арман қолға ұстатпай,
Қайғы салды әр жанға.

Айғылмаған жыр да арман,
Ашылмаған сыр да арман.
Сары далада сағымдай,
Қолға ұстатпай тұрды арман.

Арман алтын тағымдай,
Қол бұлғаған бағымдай.
Жетпесек те арманға,
Жұрт тұрмайды сағынбай.

БАБАЛАР

Әр аймақта бас болған бабаларым,
Ел бірлігін сақтаған даналарым.
Тәрбиелеп әдепті ұл-қыздарын,
Жетілдірген адами саналарын.

Бабаларым адамның шолпаны еді,
Ағаларым жігіттің сұлтаны еді.
Еркін жүріп ерекше елді ойлаған,
Еділ-Жайық, Ертістің шортаны еді.

Ен жайлаған бабалар Сырдың бойын,
Ұрпағына үйреткен ақыл-ойын.
Жерін қорғап, төрт түлік мал өсіріп,
Думандатқан елінде оның тойын.

Тасқа қашап тарихын жазып кетті,
Тастағы тарих кейін бізге жетті.
Орнатып университет кешеніне,
Қазіргі ұрпақтарға мирас етті.

Тарихтың қойнауына терең бойлап,
Ұрпақтары еске алады бабаны ойлап.
Елдің қамын ойлаған бабаларды,
Әр аймақта халқымыз жатыр тойлап.

Бабалардың істері шықпас естен,
Тарихтан халқын ойлап өмір кешкен.
Елі-жұрты ұрпағын артқа тастап,
Халқының мұңын жоқтап пәни көшкен.

КӨНЕЛЕР

Ойға алсаңыз ескіні,
Ойландырап естіні.
Даналардың бұрынғы,
Көзге елестер кескіні.

Тарихты зерттеп қарасаң,
Биіктейді аласаң.
Көш ілгері ақылы,
Қазіргімен баласаң.

Ақыл айтса көнелер,
Даналарға тенелер.
Ой-өрісі толықсып,
Мәз-мәйрам боп кенелер.

Білмей өткен асылды,
Ақылы дана нәсілді.
Шығара алмай тарихқа,
Көпшіліктен жасырды.

Озық ойлы данышпан,
Жауларымен алыскан.
Келешекті болжаған,
Ой жіберіп алыстан.

Даналықты меңгерген,
Әділетті жөн көрген.
Ақыл айтып жастарға,
Ақылдыға теңгерген.

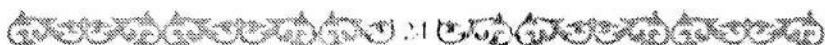
ХАЛҚЫҢДЫ СҮЙ

Түрік елінің сыңары,
Шыңға біткен шынары.
Егемен алған қазақтың,
Сейілді енді мұнары.

Халқыңды сүй, құрметте,
Жасыл туды кірлетпе.
Елтаңбанды аяла,
Әнұранды түрлет те.

Досты алға сүйрейміз,
Жауласуды сүймейміз.
Өзі келіп соқтықса,
Шешен сөзбен түйрейміз.

Гүлдендіріп өңірді,
Көтер шағ қып көңілді.
Пайдаланып байлықты,
Бақытты қыл өмірді.

АДАМНЫҢ ӨМІРІ

Бір жас пен екі жаста сәби басым,
Бес жасқа еркелікпен келген жасым.
Он жаста жас ботадай ойнақ салып,
Жиырмада білінер дос пен қасым.

Жиырма бес таудан аққан бұлақтайсың,
Желкілдеп көлге біткен құрақтайсың.
Кездескен кедергіні бұзып өтіп,
Тау-тасқа ойнақтаған лактайсың.

Отызда өрге басар ер қайратты,
Жауына көрсетеді дөң айбатты.
Жабылып жала жапқан дұшпандарын,
Әділетті ісімен жау жайратты.

Қырында жарқыраған ақ алмастай,
Сілтесе тау мен тасқа мұқалмастай.
Еңбекте әділетті жолмен жүріп,
Үлгі істер өз алдына жан салмастай.

Елуде ерекше өтер ердің жасы,
Алпыста парасатты адам басы.
Жетпісте арқыраған арғымақтай,
Сексенде қарттың орны – оттың қасы.

Токсанда тоқпақ жалды торымайсың,
Деуге келмес бір кәде орындайсың.
Жүз жасқа жеткен адам некен-саяқ,
Өз теңің жоқ адамның қорындайсың.

Не көрмес өмір сүрген адам басы,
Болады әр пенденің дос пен қасы.
Көрген күн, сүрген дәурен тіршілікте,
Өтеді осылайша адам жасы.

II. ҚАРТТАР, СЫЙЫНУ, ӘРУАҚ

ҚАРТ АДАМДЫ ҚАҚСАТПА

Қадірлендер кәріңді,
Көнеден қалған нәріңді.
Тілек айтып жастарға,
Қарт есіркер бәріңді.

Құрметтендер қартыңды,
Ойы кемел, асқақ-ты..
Өнеге алып өзінен,
Үлгілі өсір ұрпақты.

Қарттарыңды зарлатпа,
Айтқанын ұқ, ардақта.
Көпті көрген көнеңнің,
Тілін алмай, қарғатпа.

Жетем десең мақсатқа,
Қалам десең жақсы атқа.
Мінез, қылық, ісіңмен,
Қарт адамды қақсатпа.

Қарт ермегі

Қартайып, ұйқы қашып, болдық сергек,
Түсіріп қағазға ойды қылдық ермек.
Замананың ағымын өлең кылып,
Мақсатым - кейінгіге айтып бермек.

Қарт жүрер ел ішінде қалт-құлт еткен,
Тән қартайып, денеге кәрілік жеткен.
Бұзылып іш құрылысы, көзің көрмей,
Күш-қайрат іс-қимылдың бәрі кеткен.

Қаптаған түрлі ауру, көз көрмейді,
Қырсықтан жөнделем деп өзгермейді.
Дұрыстықты айтам деп ұмтылғанмен,
Кері кеткен кейбір жастар сөз бермейді.

ІСІҢЕ АСЫҚ

Қарт адамға өмірден өлім жақын,
Қартайғанды сезіп жүр кәрі тақым.
Бүгін тірі жүрмін деп масаттанбас,
Жалғанда өмір сүрген зерделі ақын.

Сондықтан ажал бізге емес қашық,
Ертеңгіні істеуге бүгін асық.
Жайбасар іс жұмысын соза берер,
Өмір заңын білмейтін кейбір пасық.

Ажал тұр сағат сайын бізді күтіп,
Бітіріп ал ісінді жүндей түтіп.
Алдымызда санаулы өмір қалды,
Жұмысыңды істей қал, уақыт ұтып.

Ажал бізді қоймайды жайландырып,
Іші-сыртыңды шелді қып, майландырып.
Етегіңді кеңге сап, істі созба,
Ажал құрық салады айналдырып.

Асығып бітіріп қал жұмысыңды,
Өлген соң аласың тынысыңды.
Асықпасаң өлімді ұмытқаның,
Құптамас тағдыр сенің бұл ісінді.

Тіршілікте айтып қал айтарыңды,
Ұмытпа бұл дүниеден қайтарыңды.
Ертең тірі жүруің екіталай,
Ажал қағып алады сайтаныңды.

/Рамазан құданың «Неге асығасың?» деген сауалына жауап/

АБАЙ ТОЙЫ

Үлгі болған талайға,
Той жасады Абайға.
Өлең-жыры өнеге,
Нұрын төккен маңайға.

Данышпан ойлы ер нары,
Тағзым етті жұрт бәрі.
Қазакпен бірге тойлады,
Шет мемлекет, жер шары.

Мыңмен жалғыз алыскан,
Ақылдың кені-данышпан.
Бар адамзат бас иді,
Іздеп келіп алыстан.

Өлеңнің мініп пырағын,
Жақтың сөздің шырағын.
Көкорай шалғын, көк майса,
Жайқалттың жырдың құрағын.

Әкенің ұлы болмадың,
Ел ұлы боп толғадың.
Арман-тілек ойыңды,
Келешекке жолдадың.

Жұрт мойындап міндетті,
Ұйқысыз талай түн өтті.
Шыңғыстаудың бойында,
Абайдың ұлы тойы өтті.

ӘКЕ ӨЛІМІ

Отыз екінші жыл еді,
Аштықты бәрі біледі.
Батыс Сібір өлкесінде,
Еңбеккер әкем жүр еді.

Кей жалқау жасап бұзықты,
Онай іске қызықты.
Кісі өлтіріп, ұрлық қып,
Шырылдатты шыжықты.

Күресіп қарсы аштыққа,
Басы тимей жастыққа.
Зауытта істеп жүргенде,
Кездесті әкем қастыққа.

Еңбек етіп сабылып,
Жүргенде әкем шабылып.
Бес-алты адам әкемді,
Жолда өлтірді жабылып.

Арысымды құлатты,
Бәйтеректі сұлатты.
Ұядағы қыранның,
Балапанын жылатты.

Балаларын зарлатты,
Қас дұшпанды қаргатты.
Қыршын кеткен әкеме,
Жоктау жырды арнатты.

ДІНДІ ЖАТ ТІЛМЕН УАҒЫЗДАУШЫЛАРҒА

Жаңаша бастап ұранды,
Жатша баулып ұланды.
Уағыздайды жат тілмен,
Аят, хадис, Құранды.

Алла сөзін бұрмалап,
Аударады жұлмалап.
Баяндайды жат сөзбен,
Жүрегіңді тырмалап.

Жат тілде өтсе дініміз,
Теріс дейміз мұны біз.
Шұбарланса дін, уағыз,
Не болады күніміз?

Бұзғаннан соң дініңді,
Шығармайсың үніңді.
Мүләйімсіп мәлііп,
Көресің тек күніңді.

Кей жан діннен безіп тұр,
Құр малтасын езіп жүр.
Құлқынының құлы үшін,
Жүргенін жұрт сезіп жүр.

«Мешіт, шіркеу, храмы,
Жұртты шақырып тұрады»,-
деп осы екі сөзбенен,
Теріске елді бұрады.

Ұмытпаңдар құдайды,
Берік ұста бұл жайды.
Әділетті халқыма,
Мұсылмандық ұнайды.

КӘРІЛІК

Істен қалар адамдар қартайған соң,
Денеден қуат кетіп, нәр тайған соң.
Бұлдырап көзің көрмей жолдағыны
Күшің кеміп, денеден хал тайған соң.

Кәрілік ырғасып,
Денені тұр зіл басып.
Ертең көрер күніміз,
Кететіндей жылға асып.

Кібіртіктеп көшеде жаяу жүрміз,
Жүретін жолды байқап, баяу жүрміз.
Семген дене көнбейді ыңғайына,
Бетті бұрып, өлімге таяу тұрмыз.

Кәрілік деген қабысып,
Ет сүйекке жабысып.
Шырмап алды денені,
Бір-бірімен табысып.

Шаруаң үшін айтады біреу ақыл,
Айтқан сөзі орынды болса мақұл.
Кейбірінің айтқанын істеймін деп,
Сорға құлап қаласын түбінде ақыр.

Жылдар өтіп, жас озды,
Денеде ағза, тән тозды.
Көзің былшық, бетге әжім,
Ажал сырттан қол созды.

АЛЛАҒА АЯН

Кейбір іс болмаса да елге баян,
Пенденің қылған ісі Аллаға аян.
Жалғанда не киындық көрсең-дағы,
Әділеттен табылар самал саяң.

Жүргеніңде өзгеден ірімін деп,
Қатардағы пенденің бірімін деп.
Ертең тағдыр кей жанды қағып кетер,
Сактанбай жүргенде мен тірімін деп.

Жоқ қуып дүниеге туған өлмек,
Маңдайына жазғанды әркім көрмек.
Біреуге шат, біреуге қайғы әкеліп,
Адамға салып жатыр тағдыр өрнек.

Ата-ананды сыйласаң Алла ырза,
Көңілін тап құрметтеп қысы-жазы.
Кейбіреу ата-анасын ренжітер,
Керенау кердеңдердің білмей азы.

Алладан жақсы іс тіле адамзатқа,
Дұрыстықты баянда жамигатқа.
Денсаулықты түзе де, ғылым үйрен,
Залал салып бүлдірме табиғатқа.

ҚҰЛАЗЫҒАН КӨҢІЛ

Қартайған жанға адам қарамайды,
Ақыл сөзін қажетке баламайды.
Адамға пайдасы жоқ кәрі адамның,
Нәрсе істеуге күштері жарамайды.

Кетеді жұрттан қадір-қасиетің,
Өтпейді ақыл-кеңес өсиетің.
Жат түгіл жақынына назаланса,
Соғады деп ойламайды кепиеті.

Өйткені оларға ақыл керек емес,
Ақша болса, өзге ештеңе керек емес.
Кей жастар өздерінше бәрі білгір,
Бабалардың ақылы дерек емес.

Дұрыс ойға бағытта басты миды,
Өміріңнен аласың керек сыйды.
Көктен өзі түскендей нәсілдерім,
Сай өрлесе көңілім құлазиды.

ЗЕЙНЕТКЕРЛЕР

Қартайып ұлғайған соң адам жасы,
Тұрар жері дүкен мен үйдің қасы.
Қарттарын балалары күте алмайды,
Оның да бар қолында жанұясы.

Ертеде асырады бел баласы,
Ал қазір алыстады екі арасы.
Замана заң өзгертті адам құлқын,
Халықтың өзгерді көзқарасы.

Кей бала келіндердің сөзіне еріп,
Кетеді ата-анадан үркіп-жеріп.
Қолданып халқымызға жат қылықты,
Тапсырар қарт үйіне сырттан беріп.

Басшылары асырар балаң дейді,
Жастардың қартқа көңілі алаңдайды.
Жастардың кейбіреуі көзін сүзіп,
Қартқа берген жәрдемнен алам дейді.

Зейнеткердің жағдайын салып ізгі,
Қамқорсыз ғып тастама құла түзге.
Жастарға асырар деп сенім артса,
Зейнетақы төленсін толық бізге.

ҚҰЛШЫЛЫҚ ҚЫЛ

Жаратқан бір Алланы көрмейді,
Құбылып Алла ісінен өзгермейді.
Жүгіріп жалған ойын таратуға,
Керілген кей керауыз сөз бермейді.,

Пәнде білмек тағдырын, өлер күнін,
Сезбейді қисық қылық, талай мінін.
Ажал, нәубәт келеді қас-қағымда,
Шығармай әкетеді ақтық үнін.

Білсе де білмесе де жасап сақтық,
Аллаға сыйынамыз түбінде ақтық.
Құлдарынды кешіріп, жөніне сал,
Бір Алла құрметіне достым-мақмұт.

Ауырсаң өлім ойлап «Алла» дейсің,
Иманды айтып өлімнің қамын жейсің.
Гибадатың болмаса тіршілікте,
Тәңір алдына барғанда сен не дейсің?

Адам ғапыл өткізер дүниені,
Білмейді ұстап тұрған бір иені.
Он сегіз мың ғаламның барлығында,
Тенгеріп тексеріп тұр бар жүйені.

Бар пенде дүниеге бейім тұрдың,
Қызықтап бұл жалғанда сейіл құрдың.
Тіршілікте Аллаға құлшылық қыл,
Дүниеде көп нәрседен кейін тұрдың.

III. ӘЙЕЛДЕР

АТА-АНАҒА КЕҢЕС

Айтамын ата-анаға ақыл-кеңес,
Ойлы жан айтқанымды теріс демес.
Ата-аналық парызды білмейтіндер,
Келешек ұрпағының камын жемес.

Жас парызы ата-ана жұртты сыйлау,
Өнегесіз өскен жас жанды кинау.
Ата-салт, ұлт дәстүрін білмегендер,
Бұзылған маскүнем мен мәңгүрт, милау.

Үлгі-өнеге тәрбие берсең бағыт,
Кетпейді жас күнінен шетке лағып.
Еңбегіннің жемісі көрінеді,
Өссе өмірдің адамға шамын жағып.

Баладан татам десең шекер мен бал,
Тәрбиелеп кісілік жөніне сал.
Баланы бакылаусыз қоя берме,
Ата-аналар бұл істі мойныңа ал.

Мал да кетер бетімен несі жоқ,
Сөз де орнын таппайды жүйесі жоқ.
Балаларды тыюсыз қоя берсе,
Ондай жанның кісілік киесі жоқ.

Бетімен сай өрлеген баланы тый,
Көрсін олар тәрбие, ғылымнан сый.
Есіртіп, өз жайымен сен жіберме,
Қазағым, көзіңді аш, есіңді жи.

ЖАС КЕЛІНГЕ /немере келінге/

Жайнаған гүлзар бақтың гүліндей бол,
Нұр шашқан жаздың нұрлы күніндей бол.
Орынды сөз сөйлесең өз ортаңда,
Сайраған сандуғаштың күніндей бол.

Сыпайы үй мен түзде жүрсең жайнап,
Абысын-ажынменен дүние қайнап.
Аулақ бол жамандықтан, жақсы жүрсең,
Көрсетер сый мен құрмет ауыл-аймақ.

Жүрсендер жиырма бес, отыз жаста,
Өзгеден ерекше боп өнер баста.
Заманның қисығына еліктеме,
Жұрт қолданған жас істі жұлып таста.

Көбейсін отбасында бала-шағаң,
Артады ұрпағыңмен сенің бағаң.
Халқымыз «Балалы үй-базар» деген,
Ұлы абырой, зор құрмет бұл да саған.

Ағайын, туыстарды жүрсең сыйлап,
Аласың манайыңа досты жинап.
Ата-баба дәстүрін жалғастырып,
Білем деп артық кетпе елді қинап.

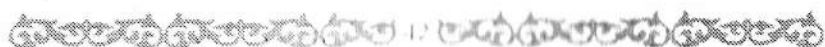
Халайық, қауым жұртың жүрсін мақтап,
Туыстар аяласын сені жақтап.
Мархабатты атаңның бір тілегі,
Жүзге жет қосағыңмен құдай сақтап.

АРАҚҚА БЕЙІМ ӘЙЕЛДЕРГЕ

Әйел ойсыз, араққа бейім тұрса,
Әйел арлы, арақтан кейін тұрса.
Ақылды әйел алғыстан құр қалмайды,
Ата-баба салтына зейін бұрса.

Келгенде ақылды әйел орта жасқа,
Зейін қойып ұмтылар адал асқа.
Немерелі болған соң арақ ішпес,
Тойда бөтен ойы жоқ одан басқа.

Дұрыстыққа есті әйел бетін бұрар,
Үлгілі, ибалықты біліп тұрар.
Орта жаста желігіп, арақ ішсе,
Ондай жанды жын қағып құдай ұрар.

ҰРПАҚ СИПАТЫ

Білім алып, үйленіп, ұл ер жетті,
Қыз бойжетіп,білім алып, елден кетті.
Кейбірі ата-анаға көңіл бөлмей,
Халқымызда жоқ іске бұрды бетті.

Әлпештеп ата-анасы базар қылды,
Өбектеп, бейіл беріп, назар қылды.
Еңбек етіп, табысты үй болған соң,
Немересін жолатпай, азар қылды.

Көрмейді ата-ананы сыйлап, күтіп,
Келіндер де жүрген жоқ қадір тұтып.
Көрместей ата-анадан өзі алыстап,
Кетеді басқа орынға тез жылыстап.

Алыстап басқа орынға кетсе де ауып,
Жүреді анда-санда үйді тауып.
Ата-анадан құрт пен май, ет әкетіп,
Кетеді келген сайын жаудай шауып.

Тілдері жат сөзбенен шұбарланды,
Арақ пенен шылымға құмарланды.
Халқымызда жоқ іске үйір болып,
Крестеп галстукпен тұмарланды.

Тентек су мен есірткі досы ма еді?
Есерлену көңілдің қошы ма еді?
Әлпештеп, аялаған ата-ананың,
Ұрпағынан күткені осы ма еді?

БӨБЕКТЕР

Бала-адамның бауыры,
Әкелер оның дәуірі.
Өркендейді баламен,
Адамзаттың қауымы.

Балалы үй-базарлы,
Аударар жұрт назарды.
Көп балалы үйлердің
Кір-қоқысы тазарды.

Бөбек - елдің күн, айы,
Ата-ананың ніс майы.
Нәрестемен жөнделер,
Халқымыздың күй-жайы.

Үнің көкке қалқысын,
Нұрың күндей шалқысын.
Періштедей бөбектер,
Қорғасындай балқысын.

Қуанышты келісің,
Шаттандыршы ел ішін.
Ғасырларға тарта бер,
Келешектің желісін.

Елдегі бар бүлдіршін,
Дүйім жұртты күлдірсін.
Ғарышқа ұшар қырандай,
Жұртқа өнерін білдірсін.

Сәулетің ай нұрындай,
Шапқыла тай-құлындай.
Ай мен жылдан аман жүр,
Еш пәлеге ұрынбай.

БАЛА БЕРСІН...

Құдайым әр адамға бала берсін,
Балаға ақыл ой мен сана берсін.
Оқып ғылым үйреніп, үлгілі боп,
Ата-ананы сыйлайтын дана берсін.

Парасатты халқыма пана берсін,
Елге істеген еңбегі жана берсін.
Қай салада жүрсе де азаматтың,
Жаксы ісіне халқымыз қана берсін.

Жас маман халқымызға қорған болсын,
Әділетті жақтайтын зордан болсын.
Ұят-аят адами білімді боп,
Ұрпақтары көбейіп, орман болсын.

Ойласын жәбір көрген елдің камын,
Ойсыраған еліне салсын жанын.
Өз нәсілін өсіріп, парасатпен,
Көбейтсін ұрпағымен елдің санын.

Жөндесін ғаламдасқан елдің тұрқын,
Түзетсін батысқа ауған елдің сұрқын.
Салт-сана, дәстүрінді өркендетіп,
Дамытсын, бұздырмасын әдет-ғұрпын.

Өткізең алас-күлес ғасырыңды,
Жарқырат жалғандағы асылыңды.
Айбынды әрі сенгіш әрі момын,
Әлемде ерекше қыл нәсіліңді.

ДҰРЫС ТӘРБИЕ

Бала оқытсаң алысқа,
Өзгелерден қалыспа.
Есерленіп түспесін,
Жат мінезбен шалысқа.

Білім алсын ұл-қызың,
Мамандығы құндызың.
Еңбек етсе ел үшін,
Ол-аспанда жұлдызың.

Берсең дұрыс тәрбие,
Жөнделеді бар жүйе.
Кір келмейді ағыңа,
Жоламайды жат күйе.

Сүйеу қылса халықты,
Орнадады алыпты.
Елі сүйсе еңбегін,
Өмір сүру қауіпті.

Жағымды боп мінезі,
Сыйлы жүрсін әр кезі.
Әдет-салтты қолданып,
Ұнап тұрсын бір өзі.

ӘДЕПСІЗДІК

Аштың кіндік, қарынды,
Жаппай ұят-арынды.
Иба, әдепті сақтамай,
Жоғалттың бар нәріңді.

Будыратып шашыңды,
Шашқа тығып басыңды.
Байың ұрып кеткендей,
Бояп көз бен қасыңды.

Жалаңаш сан, балтырда,
Елімнің жоқ салтыңда.
Ұят іс деп саналар,
Қазақ деген халқымда.

Дәстүр бізден ұзады,
Жатқа бойың қызады.
Елдің әдет-ибасын,
Жат әдеттер бұзады.

Шашты кидың желкеден,
Көйлек кидің келтеден.
Мұндай әдет жоқ еді,
Халқымызда ертеден.

Әдепті жұрт мойындар,
Жат әдетті жойындар.
Дұрыс болсын десең жұрт,
Әдепсізді қойындар.

IV. АҚЫЛ-ПАРАСАТ, ӘДЕТ-ҒҰРЫП

КҮН СӨНБЕСІН

Әлемде күн сөнбесін,
Жаһанға нұр шашатын.
Аспанға бұлт төнбесін,
Қараңғылық басатын.

Ел тұрмысын жөндесін,
Байлық судай тасатын.
Қопарсын жер көмбесін,
Кен байлықты ашатын.

Жаркыратып өндесін,
Игілікке асатын.
Шет елдерге көнбесін,
Жамандықты шашатын.

АТЫҢ ӨШПЕСІН

Өлсең атың өшпесін,
Мәңгілікке көшпесін.
Ұрпақсыз деп табалап,
Дұшпандарың бөспесін.

Құлақ салсаң қартыңа,
Ұрпақ қалдыр артыңа.
Елдің саны көбейсін,
Келтір елді шартыңа.

Ұрпақтарың көбейсін,
Ұрпақсыз сен өгейсін.
Өспесе артыңда ұл мен қыз,
Ел өсуін бөгейсін.

Үлгілі өсір ұлыңды,
Менгерсін бір ғылымды.
Өссін одан ұрпағың,
Көбейт асыл бұлыңды.

Ұрпағың жүрсін тоқтықта,
Кездеспесін жоқтыққа.
Қалмаса да дәулетің,
Ие болсын боқтыққа.

Ұрпағыңнан із қалсын,
Алды-артына көз салсын.
Құран оқып артыңда,
Ұрпақтары еске алсын.

ӨМІР ЖӘЙІ

Адамда болса егер ой мен ақыл,
Іштегі өнеріңді сыртқа шақыр.
Жұрт тыңдар өнегелі сөзің болса,
Керек қылған жандарға болар мақұл.

Ер болса парасатты сөз тыңдайтын,
Күш-қайрат жігерімен іс шыңдайтын.
Шарапат қолдан келген жақсылықты,
Жан болмас өз халқына ұсынбайтын.

Ел жәйін ойламайды кейбір пақыр,
Болған соң артында ойы тақыр.
Ел жағдайын көреді де безектейді,
Басына түсетіндей заман ақыр.

Тіршіліктің жолдары тарам-тарам,
Арам табыс пендеге бәрі харам.
Егемендік, еркіндік алғанменен,
Әлі де жазылған жоқ бойда жарам.

Кім тояр бұл жалғанның қызығына,
Қызықтар жеткенінше сызығына.
Тірлік үшін безектеп жүрген жандар,
Кездесер кер заманның бұзығына.

Ел іші ерсілі-қарсылы, ұйқы-тұйқы,
Алыс-жұлыс, арпалыс өмір сиқы.
Алдау, арбау, сыбайлас, жемқор, ұры,
Санасы ашылмаған әлі де ұйқы.

Емдемей еліміздің жан жарасын,
Өзі үшін жүргендерге таңданасың.
Біреу жылап, біреулер сайрандап жүр,
Соларға уәж таппай сандаласың.

Әркімнен өтіп жатыр пәни жалған,
Көбі жетпес арманға ойына алған.
Біреу бай, дүниеде біреу жарлы,
Әлімсақтан бұл әдет бізге қалған.

ҚАЗАҚТЫҢ СИПАТЫ

Қазақтан дана халық жоқ,
Дауға сөзбен енеді.
Қазақтан жомарт халық жоқ,
Қымбатын жұртқа береді.

Қазақтан батыр халық жоқ,
Қас жауына төнеді.
Қазақтан сенгіш халық жоқ,
Өсекке де сенеді.

Қазақтан аңғал халық жоқ,
Алдағанға көнеді.
Қазақтан даңғой халық жоқ,
Әулекі жұртқа сенеді.

Қазақтан іші тары жоқ,
Біреудің барын көреді.
Қазақтан кесір халық жоқ,
Өзді-өзі пәле тереді.

Жатқа берсе тізгінін,
Қазақтың күні сөнеді.
Егеменді еліңе,
Бас бірлігің жөн еді.

АР- ОЖДАН

Білгенге ақылдың ары қымбат,
Иба, инабат, намыстың бәрі қымбат.
Кісілік пен әділет, обал-сауап,
Сақталар арлы адамда сыр мен сымбат.

Кісілікті жан жүрер арын сақтап,
Бойда қайрат, қуаттың барын сақтап.
Ер еңбектен қашпайды қайда болса,
Кемпір, шал, бала-шаға, жарын сақтап.

Пайданы әркім тартар өзді-өзіне,
Тұрлаусыз жан тұрмайды өз сөзінде.
Ел ішін лаңдаған кей жандардың,
Қисығын ер айтады көздеріне.

Дәуір туды бір-бірін күндейтін кез,
Жақын тұрар мұндайға ақымақ, ез.
Қырқысар дүние боқ, билік үшін,
Арын сатқан – ақымақ сондайдан без.

ҰЙҚЫ

Серейіп жатып,
Сеспей қатып.
Қалыпшын түсте
Ұйқыға батып.

Щирығып тәнің,
Жадырап жаның.
Тамырды бойлап,
Жүгірер қаның.

Жоқ болса жұмыс,
Ұйқы бір тыныс.
Жазылар ширап,
Бойдағы құрыс.

Ұйқыңды қандыр,
Жазылсын шандыр.
Ұйқымен түзде,
Жұмысты жандыр.

Жаныңа ермек,
Тыныштық бермек.
Әркез сак бол,
Ұйқыға сергек.

ТУҒАН КҮН

Тойлайтын әдет шықты туған күнін,
Тарихта кездеспеген бұдан бұрын.
Шуылдап сыйлық әкеп, арақ ішер,
Мақтап сөйлеп шығарар әркім үнін.

Мадақтап әркім оған тост айтады,
Жамандығын жақсы деп қоса айтады.
Көлгірсіп юбилярдің көңілін жықпай,
Іші қу, сырты жылмаң дос айтады.

Юбилярдің көңілі өсіп кетер,
Жылпостар сылдыр сөзбен бөсіп кетер.
Өзімшіл кейбір пенде құбылмалы,
Мінін айтса сезімі өшіп кетер.

Бөседі қысыр сөзбен арақ ішіп,
Сөйлейді есерленіп, аузы қышып.
Арақтың ащысына тойып алып,
Кетеді тәлтіректеп құсып-тышып.

Бірін-бірі итерер шапқа түртіп,
Жалған сөзді зулатар босқа қыртып.
Былай шыға сыртынан жамандайды,
Шындықты бетке айтпайды көңіл жыртып.

Туған күнді тойлайтын халқым болды,
Арақ ішіп, мас болу салтың болды.
Жат әдетті қолдандың қазақ халқы,
Араққұмар дәстүрге жақын болды.

Қазақта бұрын жоқ-ты туған күні,
Мас болып, арақ ішіп жуған күні.
Әр мүшелде садақа, киім берген,
Ешкім жоқ сол әдетті қуған күні.

КҮТКЕН КҮН

Жау қалтырап сасқан күн,
Жеңіліп кейін қашқан күн.
Майдандағы ерлердің,
Абыройы асқан күн.

Арпалысқан алуан күн,
Жауға ойранды салған күн.
Жан алысып, жан беріп,
Рейхстагты алған күн.

Жау жүрегін тілген күн,
Қуанып достар күлген күн.
Рейхстагқа жалауды,
Қошқарбаев ілген күн.

Жауды жүндей түткен күн,
Жау қансырап біткен күн.
Жеңіс күнін аңсаған,
Елге келді күткен күн.

БӘРІН СҮЙ

Өтті бастан зор дауыл
Ғаламдасты бұл дәуір
Сан ұлт тұрған Отанда
Адамға адам дос, бауыр,

Теппе оларды сыртына
Қауымдастыр жұртына
Ой- пікірі косылса
Беріледі ыркына,

Туыс болса бәрін жый
Көрсетіндер құрмет-сый
Дене мүшен тұрқың бір
Махаббатпен бәрін сүй

ТИСІН ПАЙДАҢ

Оқу, ғылым, өнеге егілген дән,
Осылардан ғибрат алады тән.
Жақсы-жаман істерді мимен қорыт,
Ақылменен сараптап алады жан

Ақылдың біреуі дос, біреуі жау,
Осы екі өнегеден болмайды сау
Тарих бойы жалғасып келе жатыр,
Таласып бұған ешкім айтпайды дау.

Ішкен-жеген тамағың - тән азығы,
Көрген-білген өнегең - жан азығы.
Көзді тартқан әрбір зат қызықтырып,
Жалт-жұлт еткен дүние - сән азығы.

Саналы адам тіршілікте ақыл термек,
Сақи жан білімдінің соңына ермек.
Қоғамға бір пайдалы іс етпесең,
Басыңнан бедеу уақыт өте бермек.

Жылда өзгерген заманға ойынды сал,
Өзің білсең өзгені ойыңа ал.
Бар болса ақыл-ой мен парасатың,
Жалғанда барлығыңды білдіріп қал.

Бұл жалғанда демендер бәле қайдан,
Хабардар бол тірлікте осы жайдан.
Өзгеден ақыл-ойың артық тұрса,
Өзің сүйген халқыңа тисін пайдаң.

ҰРПАҒЫҢА ҮЛЕС ҚАЛДЫР

Қара жер адамзатқа болған тұрақ,
Үстіне адам сөніп, жанған шырақ.
Кенін тауысып, ұрпақты ойламасаң,
Аш қалдырған баладай туар сұрақ.

Дана бол келер ұрпақ камын ойла,
Олардың жағдайына терең бойла.
Жер астының кені-басты байлық,
Ұрпақтың ырыздығын құртып қойма.

Осы бастан қол салдық сан асылға,
Кен байлығы жетпейді еш ғасырға.
Шикізат қып басқа елге сатып жатыр,
Не қалады келешек жас ұрпаққа.

Ала берсе бір кезде кен де бітер,
Не берді деп келер жас бізді күтер
Кен байлықтан ештеңе қалмаған соң,
Әруағыңа ренжіп жүндей түтер.

Алдыңғыдан үлгі алар келер нәсіл,
Осы бастан жақсы істі жүзеге асыр.
Ұрпаққа енші берген халық едік,
Байлық, мұра қалдырмай болма масыл.

Шетелге берме арзанға шикізатта,
Байлыққа кенелтетін адамзатты.
Пайдалы жағын ойла азаматтар,
Тексеріп бақыландар оны қатты.

Келешек естіртпейді ұрпақ үшін,
Қазірден түзетіндер істің мінін.
Есеппен сыртқа шығар кен байлықты,
Ұрпаққа қалсын байлық, көрсін күнін.

Кен бітсе, егін егіп малыңды өсір,
Кенсіз күн ауыр деген үніңді өшір.
Шаруаның күн көрісі - төрт түлік мал,
Тұрмысты егін менен малға көшір.

Жұмысты түсіріндер жел мен жерге,
Күнкөріс табылады еңбекші ерге.
Алла берген бос жерді пайдалансаң,
Табылар байлық көзі түссең терге.

ТУРА АЙТҚАНДАР

Әділ кісі ашып айтады,
Ақкөңіл тасып айтады.
Қиянат, зұлымдықты
Белінен басып айтады.

Ақылыңды айт кісіге,
Сөз тыңдайтын кішіге.
Асыл сөзді қор қылма,
Шикі аралас пісіге.

Қасыңдағы жолдасың,
Пікіріңді қолдасың.
Өсек айтар ол жұртқа,
Мырт, мерез жың болмасың.

Ер еліне тартады,
Ел жеріне тартады.
Ер ойласа ел камын,
Абырой-атағы артады.

Ашуланып ақырма,
Ұрсып, зекіп бакырма.
Қолдан келсе көмектес,
Кедей, кемтар, пақырға.

АУЫЛЫМ

Кеңшардағы ауылым,
Еңбек еткен қауымым.
Төрт түлік мал өсірген,
Қандас, туыс бауырым.

Өзгерді енді порымың,
Жаңарды ескі орының.
Тіршілікте көрдіңдер,
Тозактан да зорының.

Қайта өрледі ауылдар,
Басылды енді дауылдар.
Салт-сананы өркендет,
Ауылдағы бауырлар.

Мен жатайын елді ойлап.
Сендер үдет той-тойлап.
Шат, қуаныш көбейсін,
Сарыарқаны ен бойлап.

ЖАЗЫҚСЫЗДАР

/Саяси қуғын-сүргін жылдарының 65 жылдығына орай/

Бірлікке елін бастаған,
Халық айтса аспаған.
«Ғылымды үйрен, оян» деп,
Қалыспа деді басқадан.

Ел қамын жеген ерлерім,
Төкті талай терлерін.
Түзетіп елге көрсетті,
Қаге, қисық жерлерін.

Ел үмітін ақтаған,
Арысын елі мақтаған.
Әлі күнге еске алып,
Жүрегіне сақтаған.

Зұлымдықты қолданып,
Ерлерді жапты қолға алып.
«Халық жауы» сен деді,
НКВД долданып.

Түрмесінде ұстады,
Азаптап жанын қыстады.
Мойындатып жалғанды,
Шындықты сырып тастады.

Ілндіріп қармаққа,
Отбасын қуды жан-жаққа.
Бала-шаға, әйелін,
Ұстады көп жыл КАРЛАГ-та.

Сол істен ойда дақ қалды,
Архивте ісі сақталды.
Кінәсі жоқ ерлерім,
Әділет жеңіп ақталды.

КӨРШІ

Талай жыл, талай ғасыр, талай дәуір,
Адамзат өмір кешті ауыр-ауыр.
Тірліктегі пенденің бір қызығы,
Сыйласып, сырласатын көрші тәуір.

Тұрады жақсы көрші араласып,
Кісілік парасатпен дара басып.
Кей көрші бір нәрсені ілік қылып,
Күндейді бірін-бірі кара басып.

Тату көрші тұрады көмектесіп,
Аралас дәм-тұздарын бөліп-жесіп.
Ешкімнің ырыздығы азаймайды,
Бір құдай тіршілікте берсе нәсіп.

Жайдары жақсы көрші көңіл ашар,
Сыйластық, зұлымдықтың мысын басар.
Сыйлы көрші жанқияр досқа айналар,
Өнегелі, өрнекті үлгі шашар.

Жаны таза жақсымен болсаң сыйлас,
Жат ісінді көрсе де жауға қимас.
Қиындықта жаны ашып ара түссе,
Туыс емес деген сөз ойға сыймас.

БҰЗЫЛҒАН ТӘРБИЕ

Келе жатқан ғасырдан,
Үлкенді сыйлап бас ұрған.
Коммунистер айырды,
Меруерттей асылдан.

Ибалықты асырған,
Жат қылықты жасырған.
Қартты сыйлап жастары,
Кінәлі болса бас ұрған.

Көрінсе жастың бір міні,
Үлкендер түзер сол күні.
Бауырласып сыйласар,
Ел ішінде аға-іні.

Әке қарар балаға,
Бала қарар далаға.
Кейбір бала тындамай,
Түседі бұзық салаға.

Осылай тәртіп бұзылды,
Үлкенді сыйлау үзілді.
Инабатты тәрбие,
Партия келіп сызылды.

САНАҒА НҮР ШАШЫЛДЫ

Шабуыл жасап санаға,
Оқ жаудырды данаға,
Кертартпалар үйретті,
Бала менен анаға.

Тоқырады ақыл-ой.
Тыйылды ұлттық айт пен той.
Жақыныңды жат қылды,
Түршікті содан тұла бой.

Зорлығына тұрды ұйып,
Әділді кетті шорт қиып.
Зұлымдық егіп адамға,
Келемеж қылды ырсынып.

Бойдағы намыс кісілік,
Кетті әркімнен ісініп.
Сараптап жақсы-жаманды,
Қайта ойланды түсініп.

Бостандық деп үн шықты
Жарқырап елге күн шықты.
Әміршіл әдет жойылып,
Кеңес заңы тұншықты.

Жүріп еді қан қайнап,
Жүректі ыза-кек жайлап.
Егемендік алған соң,
Еркін шықты тіл сайрап.

Санаға қайрат нұр шашты,
Парасат ойға жол ашты
Қыранша шынға шарықтап,
Ойдағы арман іске асты.

ТҮРЛІ ПІКІР

Мүсін көркі - түс,
Түстің көркі - іс.
Істі орнына келтірер
Қайрат, жігер, күш.

Алтынды тот баспайды,
Жаксыдан құт қашпайды.
Мақтасаң да мадақтап,
Жаксыдан жаман аспайды.

Тұрмысты түзер - еңбек,
Қиындықты жеңбек.
Табиғаттын ырқына,
Адам сөзсіз көнбек.

Жылпос кірер ішіне,
Араласар ісіңе.
Арандатар бір күні,
Сенбе ондай кісіге.

ҚҰСТАР

Аққудың даусы естілер аспандағы,
Үйректің аткызбайды қасқалдағы.
Ұмытпа инабат пен ізгілікті,
Атадан ақылыңмен ассаң-дағы.

Кездесер ұлар деген киелі құс,
Адамға іздеп табу о да бір іс
Ұларды киелі деп шулатады,
Аңшылар оны аулайды жаз бенен қыс.

Аспаннан төмен ағар қыран бүркіт,
Аңшыға қолындағы о да бір құт.
Иесі қуанады аң ұстаса,
Табиғатта тағыны тағы да үркіт.

Пенде жүр бұл жалғанда құстай ұшып,
Тұрмыста көтеріліп, кейде түсіп.
Жалт етіп құс сияқты жоқ болады,
Қалады қас қағымда ажал қысып.

ДӘСТҮР

Халайық ата дәстүр, салтыңды ұста,
Олардан үлгі-өнеге қалды нұсқа.
Ұрлық, қарлық жемқорға еріп кетпе,
Ғаламдасып бұзылған осы тұста.

Елінде өркендесін тіл мен дәстүр,
Салтыңды бәрін бірдей кәдеге астыр.
Дәлелді сөзіңменен жауап беріп,
Қарсы келген кісіні сөзбен бастыр.

Ғаламдасса жойылар ұят-аят,
Бейбастақ жағ әдеттер қанат қағад.
Тағылық тастанды істер хайуан тектес,
Зұлымдық, безбүйректік соған саяд.

Ермендер нашақор мен бұзықтарға,
Жезөкше жалаңаш тән қызықтарға.
Ибалы, инабатты салтыңды ұста,
Еуропаға еліктеп бұзып-жарма.

Жағ әдетті қабылдап індет қылма,
Біреуге көмек берсең міндет қылма.
Инабат, ибалық пен сый-құрметті,
Істеген әр адамдар сүндет қылма.

Халайық ұйымшыл бол отбасыңмен,
Жарасты боп жасай бер ер жасыңмен.
Ұрпақ өсір, үлгілі салтың білсін,
Қуанышпен жүзге жет ақ шашыңмен.

ЕРШЕ ЖҮРСІН ЕРКЕКТЕР

Еркек ерше жүрмесе,
Адам емес елес бұл.
Еркек деген аты бар,
Қуыс кеуде қаңқа құр.
Ондай жаннан тумайды,
Ата-ананы сыйлар ұл.
Әйел айтса бағынып,
Жасық еркек болар құл.
Қисықты да қабылдар,
Бүйтіп көрген өмір тұл.
Дұрысын үк әйелдің
Қисық ісін жөнге бұр.
Ашуланып ұрыспа,
Таяқ емес, сөзбен ұр.
Басқа жанға айтпаймын,
Сендерге айтар ішкі сыр.
Әйел ерін тындаса,
Ақылмен іс шындаса,
Махаббатпен сыйласар,
Шын көңілмен жымдаса.

ӘДІЛ БОЛ

Бойда инабат, барынды,
Жастан сақта арынды.
Әдеппенен түсіндір,
Туыс, жекжат, жарынды.

Алла ісіне табынып,
Ақылдыға бағынып.
Заман туды тұратын,
Ақшалыға бағынып.

Аузыңа алсаң Алланы,
Жөнделеді қалғаны.
Бекітпесең жүрекпен,
Ол тілектің жалғаны.

Тұрмыста жең қиынды,
Соған жұмса миынды.
Елге ұнамды іс істеп,
Ал халықтан сыйынды.

Осы заман арпалыс,
Көрсет жігер, ар-намыс.
Егеменді елінде,
Орындалсын арқалы іс.

Әрбір іске әділ бол,
Адастырмас осы жол.
Жұртқа керек дұрыстық,
Бәріңе айтар ақыл сол.

Ұятсызда иман жоқ,
Кей жан оны тыйған жоқ.
Кездеседі кер ауыз,
Ибалықты жиған жоқ.

Сыйламас ұл әкені,
Білінді ойсыз екені.
Айналасы белгілі,
Ақыл алған мекені.

Мақтағанға тасыма,
Даттағанға жасыма.
Адал жүрсең әділет,
Өзі келер қасыңа.

Ізгілік пен ибасын,
Әйелдерді тыймасын.
Ұрыс, жанжал шығармай,
Әйел ерін сыйласын.

Жат жарына көз салма,
Қызықтырса қозғалма.
Ол біреудің меншігі,
Кінәлі істі қолға алма.

Көрсө қызар, іштарлық,
Тартқызады бір тарлық.
Көре алмайсың өзгені,
Ішінде бар ызғарлық.

Сала бермей бұлтақты,
Артқа қалдыр ұрпақты.
Оқып көзін салатын,
Жазып қалдыр кітапты.

БОЛЫҢДАР АҒАЙЫҢДАР ТАТУ-ТӘТТИ

Ортаңа ой тастаймын аталаска,
Бір-біріңнен жырақ боп қаталаспа.
Суымасын алыстап араларың,
Адамгерлік жолмен жүр қате баспа.

Қонсаңдар бір қалаға, бір ұяға,
Қырандай самғайсыңдар шың-қияға.
Тірліктегі өмірді сыймен өткіз,
Келген соң адам болып дүниеге.

Болыңдар ағайынмен тату-тәтті.,
Болысар кей ісіңе соған қатты.
Төңкеріліп құбылған заң мен заман,
Сондықтан дос қылады адамзатты.

Пайда үшін кей жан дос қой бүгін таңда,
Сол үшін жанын салар алыс жанда.
Кісілікті бұзатын істі ойлама,
Ар-ождан, әділетті істі қолда.

Ағайын бірлік қылып өмір сүргін,
Қартайып қуанатын тартар күлгін.
Тағдыр жетсе жан шығып, тәнің қалар,
Бақиға адам кетер үнсіз бір күн.

V. ЖАЛҒАН ДҮНИЕ

ӨМІРДІҢ МӘНІ

Өмірің өтсін жүрекпен,
Шапағат, нұрлы тілекпен.
Мейірім, достық, махаббат,
Жақсы өмірді түлеткен.

Ащы болса да шындықты айт,
Іске адалдық осы жайт.
Өтірік пен өсекті,
Қоспай оны жөнге қайт.

Өмірдің түрлі мәні бар,
Кейде оның сәні бар.
Кейде шаттық сыйлайтын,
Махаббаттың әні бар.

Кейбіреудің көп міні бар,
Кей садағға сыны бар.
Адамдарға келтірер,
Алай-дүлей жыны бар.

Махаббатпен сүйгізер,
Өмір нәрін тигізер.
Жарға соғып кей кезде,
Лағынет камыт кигізер.

ЖАЛҒАН

Адам мәңгі тұрмайды көрді көзің,
Пәни жалған деп ойла мұның өзін.
Ғайып болып дүниеден кетерінде,
Артыңда үлгі болып қалсын сөзің.

Бүгін бар дүниеде, ертең жоқпыз,
От болып бүгін жансаң, ертең шокпыз.
Қияметті ойламай істемейміз,
Өйткені көйлек түгіл асқа тоқпыз.

Алланың қолындағы атар оқпыз,
Қарын тойса мәз болған біз бір бокпыз.
Кейбір кез ар-ожданды сырып тастап,
Қиянатқа басатын есерсоқпыз.

ТАҒДЫР ОҢДАСА

Адамға адам дос дейміз,
Ой-пікірді қос дейміз.
Қисыққа бұрса дұрысты
Өркендеп ел боп өспейміз.

Адамды қырсық жондаса,
Ақылға сәуле қонбаса.
Кері кетер керек іс,
Түзелер тағдыр оңдаса.

Тіршілікте тоқпыз біз,
Жанып тұрған шоқпыз біз.
Ажал келсе бір күні,
Мәңгілікке жоқпыз біз.

Көп әлеумет, халайық,
Ескіні еске алайық.
Үлгі алайық өткеннен,
Оған зерді салайық.

АР-НАМЫС

Ер жігіттің басында ары болсын,
Арын сақтар ардақты жары болсын.
Ел қамы үшін егессең ездерменен,
Кісілік, парасаттың бәрі болсын.

Жоқ болса бойларыңда ар мен ождан,
Ондайды намысы жоқ жандар бұзған.
Бейшаралық қорлықпен өмір кешсең,
Құлағандай боласың биік құздан.

ТҮЙІМДАР

Елде сақта бірлікті,
Бірлікпен істе тірлікті.
Бір-біріңді жат көріп,
Көрсетпендер ірілікті.

Бір-біріңді сақтаңдар,
Керекті жерде жақтаңдар.
Қадірлесіп, сыйласып,
Ретті жерде мақтаңдар.

Үлкенді кіші сыйлаңдар,
Жамандыққа қимаңдар.
Құда-жекжат, туысты,
Маңайыңа жинаңдар.

Меңгеріңдер білімді,
Сайраттыңдар тілімді.
Жер жүзіне қазағым,
Атың енді білінді.

Жаздың енді белінді,
Гүлге бөле еліңді.
Атсалысып тыйыңдар,
Тентек пенен телінді.

Біріңді бірің күндеме,
Кемшілігін мін деме.
Ақылыңды оңаша айт,
Кей ішінде үндеме.

Айтып аят-құранды,
Үйрет дұрыс ұланды.
Баяндама жат тілмен,
Көтерме бос ұранды.

ЖАЛҒАН ДҮНИЕ

Дүние кызыл түлкі бұлаңдаған,
Адамды сол дүние лаңдаған.
Көңілі қап тауындай пенделерді,
Бақ тайса басқа дәулет құралмаған.

Көз жеткіз дүниенің жалғанына,
Опасыз талайлардан қалғанына.
Қызығын бұл өмірдің көремін деп,
Көп жандар жете алмаған арманына.

Дүниеге кім келмеді, кімдер кетіп,
Зымырап бара жатыр заман өтіп.
Тәубә, құлдық, қиямет ойында жоқ,
Бір күні тағдыр, ажал келер жетіп.

Бұзылдық жетпіс жылдай дәурен өтіп,
Біз келдік СССР-дай дәуден өтіп.
Ғаламдастық нарыққа араластық,
Ширатты әркімдерді әурелетіп.

Шыбындайды өсірді пілдей қылып,
Пілдей істі көрсетті тілдей қылып.
Адамдарға ақыл, ой, парасатты,
Бір Алла жаратпаған бірдей қылып.

Бұзылып әр аймақта кешен қалды,
Тұншығып шындықты айтпай шешен қалды.
Кенестің кер ауызы салтты бұзды,
Ұрпаққа ие болмай, шешен қалды.

Адамға жақсы-жаман келер кезек,
Ауысар екеуі де елді кезеп.
Жақсысына қуанар, жамандыққа
Қарғыс айтып адамдар етер безек.

Тау мұжылып, зат шіріп бітеді өмір,
Өзгеріске түседі барлық өңір.
Жанды, жансыз нәрселер тозып, шіріп,
Маң даладай құлазыр қалған көңіл.

Дауыл желге бұзылар тау мен тасың,
Өсек сөзге бұзылар дос пен қасың.
Басыңа жазатайым бір іс түссе,
Бағдарламай қалады мәңгірт басың.

ӨМІР

Дүние-жалған бу екен,
Өмірің күрес шу екен.
Пәнидегі тірлігің,
Адамды алдар қу екен.

Қызықтырған өмірсің,
Өмірге құштар көңілсің.
Адамдардың өмірі,
Шат тұрмысқа көмілсің.

Өмірдің білмей бағасың,
Есіріп, елең қағасың.
Бажайламай тірлікті,
Айдалаға лағасың.

Ғаламат сырлы дүние,
Сырына оның кім ие.
Сан тараулы ғаламда,
Жаратушы бір кие.

Абайласаң жан-жақты,
Даналар өтті ардақты.
Өмір нұрын жайнатқан,
Солардан ешкім қалмапты.

Жер шарының жұмыры-ай,
Күнді айналар зымырай.
Халыққа қайғы әкелер,
Саясат деген сұмырай.

Түлкідейсің бұлаңдап,
Қас сұлуыңдай сылаңдап.
Дүние жалған бүлдірер,
Тіршілікті лаңдап.

Жарқыратып атыңды,
Ардақта өз халқыңды.
Үйрет жұртқа, жастарға,
Әдет-ғұрып салтыңды.

Барады бұл жалғаннан өмір өтіп,
Жас келіп, алдымызда кәрілік жетіп.
Денені әжім басып, тән қартайды,
Бойыңнан қайрат-жігер, күшің кетіп.

Бұл өмір шырмауықтай шырматылған,
Жалғасып ғасырлардан шұбатылған.
Бірі ауыр, бірі жеңіл еңбек етіп,
Әділет зұлымдықпен ыргатылған.

Біреуді біреу білмес опыр-топыр,
Ажыратар іс емес миға тоқыр.
Қайда кетіп барады қайран қазақ,
Көзі ашықтың бәрі де болды соқыр.

Халқымыздың бірі бай, бірі кедей,
Ұры әкетер малдарын ішпей-жемей.
Күнкөріске ұстаса елде малды,
Нарық қысса не дейміз кедей демей.

Өміріміз тым қысқа,
Ұрпақ келер алмасып.
Айт оларға сөз нұсқа,
Заман келер алмасып.

Өтіп жатыр әр күнім,
Мұнарланған сағымдай.
Өткен дәурен күндерді,
Тұра алам ба сағынбай.

Ер бақытты болғанмен,
Өнегелі ұл емес.
Байлық, мансап толғанмен,
Парасатты құл емес.

Бізге өмір жоқ мәңгілік,
Таң атқан соң күн батар.
Тек табиғат жаңғырып,
Келешекке үн қатар.

СЫНҒА

Келді талай қымбаттым,
Соларға сөз тыңдаттым.
Сөз сараптай білгенге,
Тіл дамытып шыңдаттым.

Сөз сөйледім жұртыма,
Сөз шығардым сыртыма.
Еліңе арнап ақыл айт,
Тықпа оны ұртыңа.

Ой қисығын түзеттім,
Сөз қисығын күзеттім.
Қадірледі жөн сөзді,
Мені сыйлар ізеттім.

Сөз арнасаң халқыма,
Ұнамаса шалқыма.
Кем-кетігін түзетіп,
Сал көпшілік талқыға.

Пейілі бар маркасқа,
Білетінмен арбаспа.
Жасы үлкенмен жарысып,
Етегінен жармаспа.

Кеңірдектей кеңеспе,
Кеңесшімен егеспе.
Білмеген соң негізін
Жармаспа бәсекелеске.

Артқан шығар дәулетін,
Сәнді шығар сәулетін.
Мақтан елге ақылды,
Саналы болса әулетін.

Арам ойды күштейсің,
Ақыл-ойға түспейсің.
Кесіп-пішіп ойыңды,
Жат пікірмен түстейсің.

ДҮНИЕ БОҚ

Барады ауған бұлттай дүние өтіп,
Жан кетер тағдыр жазған мезгіл жетіп.
Бейнеттеніп жинаған дүние боқ,
Қолдың кірі сияқты қалар кетіп.

Дүниені еңбекпенен алсаң құрап,
Бір көргеннен өзіңе кетеді ұнап.
Мәңгі бақи баянды бола алмайды,
Толқып тұрған дүние ол бір ойнап.

Дүниені адал тапсаң кенелесің,
Алдыңғы ауқаттыға теңелесің.
Кетерде дүниеден түк әкетпей,
Артыңа мойын бұрмай жөнелесің.

Байыса кейбіреулер болады мәз,
Сараңдардың нашарға берері аз.
Бір күні айырылады сол байлықтан,
Кезекпен ауысқандай қыс пенен жаз.

Тірлікте дүниемен тойынасың,
Ажал жетсе жалғаннан жойыласың.
Денеңе бес метрлік акты орап,
Қара жерге көміліп қойыласың.

Сайрандап өткізесің ойын-күлкі,
Әр жерде шашылады ердің мүлкі.
Қусаң да жеткізбейді дүние боқ,
Бұлаңдап ұстатпайтын қызыл түлкі.

Тірлігің өте шығар көрген түстей,
Бар пенде теңелмейді көрге түспей.
Дүниені адам пенде бүлдіреді,
Бір Алла итермелер қара күштей.

Көреді әркім істі басқа салған,
Пендеден бұл дүние бәрі қалған.
Топыраққа тояды өлгеннен соң,
Өтеді ғайып дүние пәни жалған.

Кезімен келсе адамға ажалды оқ,
Қалады бәрі артында дүние боқ.
Боқтыққа ие болар балаң болар
Одан кейін белгісіз кім бар, кім жоқ.

VI. БІЛІМ, ТІЛ ҰСТARTY

ДАМЫТ ӘДЕТ-САЛТЫҢДЫ

Баяндайық тіл жайын,
Сағат сайын, күн сайын.
Тілмен сөйлес елінде,
Ағызыңдар сөз майын.

Айырып сөз парасын,
Қиыстыр сөз арасын.
Қисынымен келіскен,
Мәнерлі сөз тарасын.

Болсын сөзің сымбатты,
Оқығанға тым тәтті.
Сөз сүйектен өтеді,
Шындықты айтса тым қатты.

Өлең - сөздің маржаны,
Қосылмасын арзаны.
Соған құмар қазақтың,
Әнге құмар бар жаны.

Мысқа қоспа алтынды,
Теріс бұрма халқыңды.
Салт-дәстүрін өркендет,
Дамыт әдет-салтынды.

ӨЗ ТІЛІҢМЕН СӨЙЛЕҢДЕР

Еуропаға алдың бет,
Ғаламдасып қалдың шет.
Тіл-дәстүрді дамытып,
Еркін сүрер ойға жет.

Болмаса елдің тілдері,
Жаттың басар зілдері.
Аз ел көптің ішінде,
Дамымайды ілгері.

Тілде де елдің саласы,
Ешкімнің жоқ таласы.
Өз тіліңмен сөйлеңдер,
Бар қазақтың баласы.

Қыстырылып араға,
Дәрі болып жараға.
Үлес қостым өлеңмен,
Мәдениет шараға.

Деменіздер бұл несі,
Әрбір жанның күресі.
Атсалысу қоғамға,
Мәдени шара үлесі.

Салыссын тілге әркім ат,
Тіл халқыма емес жат.
Кітапка көмек шықпады,
Табылмай тұр меценат.

ТІЛДІҢ ЗАРЫ

Өтсе де халқымызға тілдің зары,
Басқа тілде сөйлейді жұрттың бәрі.
Намысы жоқ қас надан кей адамның,
Қалмады бойларында ұят-ары.

Елдікке сын екенін тұрсың сезіп,
Масайрама тіліңмен жатты кезіп.
Тілден безсең жоғалады туған халқың,
Мәңгүрттеніп кетпеңдер тілден безіп.

Айырылма тілден сен де арға пенде,
Тілімізді қолдайық мен де, сен де.
Мемлекеттік тіліңмен бәрін сөйлес,
Еш халықтан тіліміз емес пенде.

ҚАЙДА КЕТТІ НАМЫСЫҢ

Ел басқарған біліктің,
Егеменге киліктің.
Тілімізді шұбарлап,
Ғаламдасып ұйлықтың.

Сөз жүзінде тіл дейсің,
Іс жүзінде білмейсің.
Мемлекеттік тіліңмен,
Қай уақытта гүлдейсің.

Өз тіліңнен безесің,
Тіл деп босқа езесің.
Теледидар жанында,
Басқа тілді кезесің.

Жат жұрттарға жағынып,
Кеттіндер ме бағынып.
Қазақ тілін менсінбей,
Кейбірің жүр қағынып.

Әлемге жетті дабысың.
Кем емес елден табысың.
Өз тілінде сөйлемей,
Қайда кетті намысың.

ТҮР ТҮНШЫҒЫП

Орысша тіл түр шығып,
Өз тілің түр түншығып.
Өз тілінде сөйлеуге,
Шошисыңдар түршігіп.

Елді жат тіл түр кезіп,
Оны бәрі түр сезіп.
Жаттан алып білімді,
Көбі тілден жүр безіп.

Тілді білмей жатқаның,
Зор күнәға батқаның.
Ата-бабаңды ұмытып,
Өз халқыңды сатқаның.

Жат тілменен толмайсың,
Жаттың ұлты болмайсың.
Өз тіліңнен безінсең,
Қазақ болып оңбайсың.

Ой саламын мазалап,
Жат тілдіні жазалап.
Ардақта ана тілінді.
Қолдан оны тазалап.

ҰНАСЫН ТАЛАЙҒА

Ұксағың келсе Абайға,
Байқап сөйле, абайла,
Сырлы, сұлу сөздерің,
Ұнамды болсын талайға.

Ұнатқанмен сөзімді,
Ұнатпайсың өзімді.
Сиқым сынға толмайды,
Тауысады төзімді.

Жай басатын халықпыз,
Ғылымнан кеш қалыппыз.
Егеменді ел болдық,
Енді әлемде алыппыз.

Ойымыз бір, жан басқа,
Қанымыз бір, тән басқа.
Ауыздан шыққан сөзіне.
Амалым жоқ нанбасқа.

СӨЗІ ӨЛМЕЙДІ

Төңкеріліп құбылған мына жалған,
Қуаныш пен қайғыны қатар салған.
Дүниеден өтсе-дағы сол бақытты,
Мәңгі өлмейтін артында сөз қалдырған.

Кейінгілер алдыңғыға көз салады,
Кітаптан сөзін оқып, қолға алады.
Ақылды, парасатты өнеге боп,
Өзі өлсе де, артында сөзі қалады.

Табиғат тынысынан өзгермейді,
Кейінгі заман сикын көз көрмейді.
Қонақ боп дүниеден көшкенімен,
Дананың өнегелі сөзі өлмейді.

Біз пенде жалғандағы көптің бірі,
Бойымда толып жатыр мінез кірі.
Дүниеден өтіп кеткен даналардың,
Өзі өлсе де өлмейтін сөзі тірі.

Өмір-күрес, тіршілік бұл бір майдан,
Жер шарында әлемге қанат жайған.
Өнер күшің болмаса ақылыңмен,
Халқыңа өнегелі тисін пайдан.

КӨБІК СӨЗ

Тіліміз көбік сөзбен көпіріп тұр,
Тілшілер жөнделді деп лепіріп тұр.
Токсан бірден бері қарай айқай салып,
Халайық тілді айтып... өкіріп тұр.

Халқын сүйген рухты жандар болсын,
Мемлекеттік тілімді таңдар болсын.
Тілді алға шығарар ер азамат,
Елдің алға басқанын аңсар болсын.

Ел едік ағызатын тілдің майын,
Тіліммен толғанамыз әр күн сайын.
Әуестеніп жат тілге үйренген соң,
Еске алып ойламаймыз тілдің жайын.

ТІЛМЕН СӨЙЛЕТ

Тілді жиі жиын қып,
Талқылайсың ұйым ғып.
Тарих кешкен тіліңді,
Қолданбайсың қиын қып.

Жиын ашса тіліңмен,
Тілге құрмет білінген.
Жат тіл келіп килігер,
Содан тілім бүлінген.

Тіл білуді құптайды,
Нақты іспен шықпайды.
Жиындарда сөйлесе,
Басқа тіл кеп сұқтайды.

Мектептер бар аралас,
Тіл түзуге жарамас.
Тілді ұстартам десеніз,
Шұбарламай дара бас.

Бәрің де бол білімді,
Жайнат тілмен гүлінді.
Шұбар тілден тазала,
Мемлекеттік тіліңді.

Созбай оң мен солыңа,
Сал тіліңді жолыңа.
Мемлекеттік тіліңді,
Ал тазалап қолыңа.

Жеңем десең қиынды,
Тіліңмен аш жиынды.
Әкімдер мен басшылар,
Тілмен сөйлет ұйымды.

ТІЛ

Өз тіліңнен шошыма,
Жат тілменен жасыма.
Баба тілін өркендет,
Қасың менен досыңа.

Мемлекеттің тіл жайын,
Баяндаңдар күн сайын.
Үйде, түзде қолданып,
Ағызындар тіл майын.

Тілің - ұлттың тамыры,
Тамырсыз кетер сабыры.
Тіл жойылса ұлтың жоқ,
Елге тиер зәбірі.

Кездескенде жатыңа,
Қарама оның зағына.
Сөйле ана тілінде,
Кір келтірме атыңа.

Өз елінде қазақсың,
Тілді білмей мазаксың.
Өз тілінді менсінбей,
Ұрпағыңа азапсың.

Өз тіліңнен безесің,
Жат тілменен езесің.
Жетпіс жылға жеткенде,
Бостандықты сезесің.

АНА ТІЛІН ЖӨНГЕ САЛ

Тілді сүйсе өз басың,
Тілді білсін отбасың.
Өз тілімен сөйлесін,
Туыс, жекжат, жолдасың.

Сөйлескенде сіз бен біз,
Сайрайықшы жаз бен күз.
Тілін сыйлап үйренсін,
Жат тілдегі ұл мен қыз.

Дамытыңдар тілінді,
Тіліңмен ал білімді.
Жат сөздерден тазалап,
Солдырмаңдар гүліңді.

Мемлекеттік тіліміз,
«Елдігіміз» деп біліңіз.
Намысқа шап, арды оят,
Құлаққа оны іліңіз.

Әлемге аян кеңдігің,
Ана тілің-теңдігің.
Мансұқ кылсаң тілінді,
Аллаға жат ендігің.

Тілге бетің бұрылсын,
Жеке бөлім құрылсын.
Әр мекеме, ұйымда,
Істі қазақша жүргізсін.

Қауым халық, сері, сал,
Тіл тағдырын колыңа ал.
Үлкен, кіші барлығың,
Ана тілін жөнге сал.

ОҚЫҢДАР

Ел жастары, оқыңдар,
Оқығанды тоқыңдар.
Оқуменен тазарар,
Көңілдегі коқымдар.

Надандықты тыйыңдар,
Селқостықты қойыңдар.
Еуропаның қолданған,
Біліміне ден қойыңдар.

Білім алып, өрлеңдер.
Азамат боп төрлеңдер.
Күресіңдер ел үшін,
Еш жамандық көрмеңдер.

Қолды алысқа сермеңдер,
Пайдасызды термеңдер.
Өркендет өз еліңді,
Жатқа есе бермеңдер.

Байыдым деп шалқыма,
Түспе қисық талқыға.
Ғылымды үдет, алға бас,
Еңбек сіңір халқыңа.

Молайтыңдар табысты,
Үдетіңдер шабысты.
Бәсекеге түсіңдер,
Жібермеңдер намысты.

Тыңда ақыл, дананды,
Байытыңдар санаңды.
Дамытыңдар ғылыммен,
Жетілдіріп санаңды.

КІТАПҚА СЫН

Кітап шықса ақыннан,
Парасатты ақылдан.
Тұсаукесер кезінде,
Келер алыс, жақыннан.

Оқып әркім сын айтар,
Кем-кетігін шын айтар.
Әділеттен бұрылса,
Ақын көңілін мұңайтар.

Сынағаны мақұл ғой,
Біліп айтса ақыл ғой.
Оқырман мен ақынға,
Әділі нақты, қысқа ой.

Қателерін өшірер,
Сапасызын кешірер.
Құндысы болса үлгі алар,
Мадақ қылып өсірер.

Білсе сөздің парасын,
Ой салуға жарасын.
Оқып одан айырсын,
Істің ақ пен қарасын.

Орысша алып білімді,
Шұбарлады тілімді.
Бұрмаланды кейбір сөз,
Содан қате білінді.

МАҚСАТЫ СОЛ

Кейбір жан оқымайды газет-кітап,
Рухани білімі қалды жұтап.
Күнкөріске итеріп бар кінәні,
Шұбарлады тілімді кесіп-бұтап.

Қазақтың тілін дамыт, ілгері бас,
Жат тілмен былғамай, көзінді аш.
Мемлекеттік тіл ортақ барлық ұлтқа,
Әділ болсаң бұл тілмен сәуленді шаш.

Жарқырап нұрын төксін ана тілің,
Жайнасын көзді тартып қызыл гүлің.
Ауызша жазбасаң да, бірдей жүрсін,
Мемлекеттік тіліңмен алған білім.

Тіліміздің ғибрат-үлгісі мол,
Күмәнданбай бұл сөзге сенімді бол.
Үлгі аясын өз тілінен жастарымыз,
Газет оқы дей-тұғын мақсаты сол.

Кітапты сатпай берем, бәрін тегін,
Жат тілмен сөйлейтіңге еккен егін.
Ел болсаң қазақ тілін шұбарлама,
Әлемге жайнатындар тілдің көгін.

VII. ДЕНСАУЛЫҚ

ЖАЯУ ЖҮР

Қан тарайды денеге жүрген сайын,
Менің бар үйреншікті осындайым.
Пайда бар жаяу жүрсе денсаулыққа,
Естерінде ұстандар оны әрдайым.

Айтпаймын мұны өзіме қаратуға,
Айтамын сөзді пайдаға жаратуға.
Жаяу жүрсе денеге пайдасы бар,
Бойдағы қанды ұйыған таратуға.

ДЕРТ

Бар ғаламды жаратқан Алла шебер,
Жанды-жансыз нәрсеге мейірім төгер.
Жаралған жанды заттың әрқайсысын,
Парасатпен бойына нұрын себер.

Кей жандар кетіп жатыр тұтқиылдан,
Әп-сәтте тағдыр келер бір қиырдан.
Табиғаттың бұзылған әсерінен,
Адамның денесіне дерт жайылған.

Ауырып бара берсе дәрігерге,
Түсірме дәрігерді әбігерге.
Аз ұйықтап, қарныңды аспен тықпа,
Толтыртпа науқасынды жәдігерге.

АРАҚ

Ақпейілді халықпыз,
Қымыз елі салтымыз.
Әуесқой боп араққа,
Бетті бұрдық жалпымыз.

Үлгі едік бір кезде,
Соны бұздық бұл кезде.
Арақ ішпе, қой десе,
Кері тартар кей езбе.

Егемен боп тұрайық,
Ұлт дәстүрін кұрайық.
Кердең, кесір әдеттен,
Салтқа бетті бұрайық.

Салтымызды түзейік,
Мастық дертті күзейік.
Уландырмай сананы,
Арақтан қол үзейік.

Сарапта да сен ойла,
Арақ берме тойыңа.
Ата-баба әруағын,
Өнеге қыл бойыңа.

Намысты ел қазақ қой,
Қазаққа арақ мазақ қой.
Мас боп естен айырылу,
Жанымызға азап қой.

Арыстарым, шалқыма,
Мастарды сал талқыға.
Адамдықтан бездірмей,
Салтыңды бұр халқыңа.

ШАЙ

Хош ністі үнділік қағаз шай,
Үстемелеп қаймақ құйсаң оған сай.
Қызылкүрең шай ішкенде бабымен,
Терлеп-тепшіп жадау көңілің болар жай.

Шай ішкенде көңіліңді ашар шайдай боп,
Дәмі жағар жүрегіңе майдай боп.
Біраз уақыт бұл әдеттен тыс қалса,
Көңіл-күйі бұзылады бей-жай боп.

Осы күні шай болды елдің асы,
Шай ішеді әр мезгіл кәрі-жасы.
Үлкен-кіші бас қосқан жиындарға,
Алдымен шайға ауады ықыласы.

Халықта бірінші ас боп орын алды,
Өзгеріп жылдан-жалға порымдалды.
Ет пен қымыз, құрт пен майы сырылып,
Шай келіп, жаңа дәстүр жолын салды.

VIII. ТАБИҒАТ

ЖАЗ

Шуакты жадыраған жаздың айы,
Көкшалғын, жасыл дала, тау мен сайы.
Ойда орман, қарақат пен жеміс-жидек,
Аңқиды алқабынан иіс майы.

Құлпырып жердің беті гүлденеді,
Көз тартып, алуан түспен түрленеді.
Ақ, сары, қызыл, жасыл қызғалдақтар,
Түкті кілем түгіндей түрге енеді.

Құлпырған жеміс пен жидек бағы,
Дүниенің таң қалғандай әрбір жағы.
Жарасқан жаратылыс жер бетінде,
Қызықты табиғаттың осы шағы.

Айнала маужыраған жазды күні,
Көлдерде ұшып-қонған құстар үні.
Жарасқан табиғаттың нұсқасынан,
Табылмас өн бойынан ешбір міні.

Дуылдап шыбын-шіркей, құрт-көбелек,
Аңдар жүр қырда жортып, тау жебелеп.
Сарышұнақ, борсық, күзен інін қазып,
Айдын көлде құс ойнар су себелеп.

Шет-шексіз төңкерілген көкшіл аспан,
Алыста жермен шеті астарласқан.
Жан беріп табиғатты жандандырып,
Көктен күн жер жаһанға нұрын шашқан.

НАУРЫЗ

Наурыз күні мереке-жылдың басы,
Қарсы алды қуанып кәрі-жасы.
Жеті түрлі тағамнан көже жасап,
Дос-жаран ауыл-аймақ ішер асы.

Наурызды тойлаған шығыс халқы,
Қайта келді жоғалған дәстүр салты.
Теңдік, бірлік, татулық, елдік үшін,
Ел болып қызықтайды бұны жалпы.

Осы күні күн мен түн теңеледі,
Қыстан шыққан жандарға жөн келеді.
Өзгеріп табиғаттың бет-бейнесі,
Құлпырып Жер-анаға өң береді.

Тарихтан тойлап келеді қазақ елі,
Татулық пен бірлікке тартып желі.
Бір-біріне қатесін кешіреді,
Бірлі-жарым елдегі тентек-телі.

Біз осындай ел едік ынтымақты,
Үлгі қылсын өзге елдер біздің жақты.
Наурызда үйретіп жастарға үлгі,
Салт-дәстүр өнеге қыл осы шақты.

МАМЫР

Күн әлемге нұр берген,
Жер құлпырып түрленген.
Табиғаттың қызығын,
Адам көрмей, кім көрген.

Нұрын төгіп, май келді,
Халық күткен ай келді.
Егеменді елімнің,
Тойларына сай келді.

Майдың лебі майдасын,
Майда гүлдер жайнасын.
Жан сергіткен ауасы,
Ой сергітер жайдасын.

КӨКТЕМ КҮНІ

Күн жылып, шөп шығарар кара жерге,
Жұрт тегіс еңбек етер, түсіп терге.
Өндіріс пен егіндік даламызда,
Еңбек етсең нұр жауар талай ерге.

Шуақты күн өң берер табиғатқа,
Қан жүгіріп, күш берер жамиғатқа.
Ой мен қырдан кездесіп дос-жарандар,
Иманжүзін бұрады шарифатқа.

Көк күмбездей төбеңнен аспан төнер,
Жер бетін күн қыздырып, нұрын төгер.
Ашық күні адамдар жайраң қағып,
Жерді жытып, бау-бақша, егін егер.

Жібіген соң сірескен жердің тоңы,
Көк көрпедей құлпырар дала жоны.
Мал төлдеп, ақ молайып ел ішінде,
Көкке тойып оңалар малдың қоңы.

Кейбіреулер саудамен сабылады,
Қам-қарекет одан да табылады.
Жазға жақсы киініп қыз-келіншек,
Опа-далап бетіне жағынады.

Бір қалыптан өзгермес тас пен тақыр,
Алтын жауса жібімес сараң пақыр,
Жанды-жансыз нәрсенің бәрі өзгереді,
Бұл пәниден өтеді түбінде ақыр.

КӨКШЕТАУ-БУРАБАЙ

Көкшетау басың биік мұнарланған,
Тамсанып талай ақын жыр арнаған.
Бөленіп өне бойың ән мен жырға,
Сипатың сан тұлғамен тұмарланған.

Тұрады шынар басың көкке тиіп,
Көктен күн нұрын төгер бетін сүйіп.
Көргенде қайың, терек, карағайды,
Айналып кете алмайды сені қиып.

Көкшетау Сарыарқаның көріктісі,
Аңқыған иісі жұпар, іші тысы.
Ауасы дертке дауа, жанға шипа,
Тұрады жасыл болып жазы-қысы.

Көрікті көз тартатын гүлзар бағым,
Ораған мұнарланып сені сағым.
Ерікті егеменді ел болған соң,
Шалқытып жырлайтұғын осы шағым.

Ақындар көп ойысқан Бурабайға,
Мен-дағы ораламын осы жайға.
Жыр түгіл әнге қосты Көкше көркін,
Әйтеуір тенеген жоқ күн мен айға.

IX. АДАМНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫ

КӨПШІК ҚОЮ

Күле қарап бетіне,
Көпшік қойып етіне.
Жылпостар жүр қолпаштап,
Шығарып топ шетіне.

Сөзді жөнге тірейік,
Аярсынбай жүрейік.
Жалған тарих, жат сөзді,
Ақ алмаспен тілейік.

Басына қойып жастығын,
Қолпаштайды бастығын.
Өз пайдасын ойлайды,
Іштен ойлап қастығын.

БІРІГУ

Қосты батыс шығысты,
Бірін-бірі ұғысты.
Қырғи-кабақ азайды,
Алды енді табысты.

Ел бір-бірін сыйлады,
Маңына дос жинады.
Еске алмады өткенді,
Жамандыққа кимады.

Ғаламдасты бірігіп,
Бір-біріне кірігіп.
Өткен дәуір сияқты,
Көрсетпейді ірілік.

ҚАРАҒАНСЫҢ

Ақыл кіріп кейбірің түрленіпсің,
Ғаламдасып кейбірің кірленіпсің,
Басқа елдің боқтығын алтын көріп,
Ақыл-ойдан алжасып бүрленіпсің.

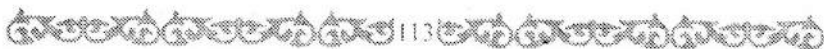
Бірліктерің жоғалып тарағансың,
Жаттың иек астына қарағансың,
Құлдық кешкен адамдай еңбек етіп,
Саясатқа бағынып жарағансың.

Басқа қан қосылған жоқ қандарына,
Салт бұзылып, дерт салды жандарына.
Ауызбірлік, сыйластық болмаған соң,
Жат жұрт келіп қосылды сандарына.

ҚАЙШЫ ПІКІР

Ар-ұят жоқ, ынсап жоқ кей адамда,
Сондай жандар кездесер бұл ғаламда.
Алапат, қисық істер қаптап жатыр,
Ел ішінде жайылған сан-салаңда.

Күле кіріп, күңірене шығатын бар,
Кірген үйдің беделін жығатын бар.
Бұл екі әдет халқыма қайшы пікір,
Бұның теріс екенін ұғатын бар.

МАҒАН СЫНАҚ

Менен көзін жазбайды құдай шұнақ,
Жас кезімнен арнады маған сынақ.
Бір жағалап, бір тұрып алға жылжып,
Үміттеніп күтемін алдан шырақ.

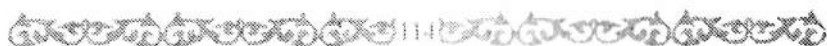
Жалғаннан машақатты көрдім туып,
Арпалысып алыстым арман қуып.
Заманның кесапатын бастан кештім,
Жақсылықтан жамандық болды жуық.

Көп көрдім дүниенің теперішін,
Басымнан өтті нәубет өтер ісің.
Еліміз егемендік еркіндікте,
Көңілім соны көріп, көтерілсін.

Тағдырдың не жазғанын кім біліпті,
Қырсық шалған адамдар көзге ілікті.
Біреуге қайғы, біреуге бақыт сыйлап,
Тағдыр өзі білмейді ізгілікті.

Ғаламда өмір жалған, күн сөнбейді,
Тірлік мәңгі бұруға бір көнбейді.
Алдыңғыға соңғы келіп жалғасады,
Қырсық шалған топастың ісі өнбейді.

Жүргенімде өзгеден ірімін деп,
Парасатты жандардың бірімін деп.
Ертең тағдыр ондайды қағып кетер,
Жүргенімде алшаңдап тірімін деп.

ЖАМАНДЫҚТАН АУЛАҚ БОЛ

Тәбилит пен жәбилиттің ұрпағы,
Жын шайтан боп тарап кетті бұл тағы.
Бұзық жолға түсіп жатыр кейбіреу,
Тарап жатыр елімізге бұл жағы.

Ұрлық кылып бір-біріңді қанама,
Бір аймақтың адамын жат санама.
Кісі өлтіріп кейбіреуі үй тонап,
Жамандықты ұялатты санаға.

Есің болса бұзықтықты істеме,
Қандасыңа азу басып, тістеме.
Малын ұрлап, зар қақсатып, қарғатып,
Шаруасына залал салып күштеме.

Қаржысына залал салма халықтың,
Қазақ деген егеменді алыптың.
Коррупция, сыбайласқан жемқорлар,
Айта-айта халқым оған жалықтың.

Айтам сол үйір болма бұзыққа,
Бұзықтықты санамаңдар қызыққа.
Еңбекпен де асырайсың отбасын,
Тірелмеңдер жаманатты сызыққа

АҚЫМАҚ

Адамзатта болады,
Ақымақ пен ақылды.
Айыра алмас кей надан,
Қисық пенен мақұлды.

Кешірмейді кей надан,
Байқап алмай гапылды.
Іші зұлым, арамза,
Қуаттамас нақылды.

Жуган жүндей түтеді,
Жуастарды, пақырды.
Қаныпезер қас жауыз,
Тақтай қылар тақырды.

Опасыздар жат ойлы,
Қолпаштайды кәпірді.
Келімсекпен келісіп,
Шеттен пәле шақырды.

X. ӨЛЕҢ-ЖЫРЛАР

КІТАП ОҚУШЫЛАРҒА

Тірлікте араладым ой мен қырды,
Көп көрдім ел ішінде талай сырды.
Заманның ұйқы-тұйқы өзгергенін,
Сипаттап әр қырынан жаздым жырды.

Өмірден саналы адам білім алмақ,
Құбылған саясатқа көзін салмақ.
Адамның іс-әрекет, пиғылдары,
Айтылып көпшілікке сөз боп қалмақ.

Пенденің бірі топас, бірі милы,
Кей адам ақылымен болар сыйлы.
Жел сөзді біреу ұғар, біреу ұқпас,
Талғамы әр адамның қилы-қилы.

Сөзім жетсін маңызын білген жанға,
Ой салсын ойсыз өткен мың мен санға.
Бір ғасыр бастан өтті ұйқы-тұйқы,
Күтіп тұр қандай заман келер таңға.

Ойламадым өленді жазамын деп,
Басшылардың қатесін қазамын деп.
Партократ кезінде зіл қаптады,
Сол кездің кісісі айтпас тазамын деп.

Тар соқпақ, тайғақ кешу, өмірлік жол,
Пенденің маңдайына жазғаны сол.
Бұл өлең төрт бөліктің бір парасы,
Оқы да бұл кітапқа риза бол.

СӨЗ ҚАЛАДЫ

Жалғасып бір ғасырдан бір ғасырға,
Сөз қалар бір асылдан бір асылға.
Үлгілі сөз асылын біле алмайды,
Кездессе ойы саяз бір масылға.

Жақсыдан парасатты сөз қалады,
Жаманнан ұсталмаған бөз қалады.
Дананың кейінгі ізін жалғастырар,
Асылдың сынығындай көз қалады.

СЫН

Болса егер бойыңызда жігер-талап,
Өмірден керегіңді ал аттай қалап.
Алғаныңды пайдалан кісілікпен,
Маңызын бағалай біл көпке балап.

Қомсынып алаңдама жұртқа қарап,
Ісіңіз пайдаға асып жатсын жарап.
Ұнатса көрген қауым еңбегіңді,
Үлгі болып халыққа кетсін тарап.

Бір ісің ел ішіне кетсе еніп,
Үмітін жоғалтпайды саған сеніп.
Туындаған жарасты ісің болса,
Кетеді кем-кетіктің бәрін жеңіп.

Ашып айт бар шындықты бетін тырнап,
Кем-кетікті түзендер сөзбен кырнап.
Жарамсақ боп жағынба төрелерге,
Көрсетпей кемшілігін сөзбен сырлап.

Көріңдер кемшілікті сынға салып,
Алғандай бір нәрсені суға малып.
Әр нәрсе сыннан кейін түзеледі,
Іс орнына келеді өліп-талып.

Жөнге келіп жатқан жоқ істің бәрі,
Іс түзелер болса егер ұят-ары.
Жалғастырсаң ісіңді қоғамменен,
Татымды боп шығады жұмыс нәрі.

Болса егер азаматтың ақыл-есі,
Болмайды игіліктің ерте-кеші.
Өзі үшін жайылатын хайуан болмай,
Қоғам мен көпшіліктің камын жеді.

Іс бітпес араласып ішке кірмей,
Қоғамның қайнап жатқан ісін білмей.
Жанталасып жалғанда қарманып қал,
Іс оңбас күресусіз өмір сүрмей.

ӨЛЕҢ ЖАЗ

Ой білінсін, өлең жаз,
Өзгеге көңіл емес мәз.
Бой сергітер өлең-жыр,
Еркелесін күлкі-наз.

Жүректе жыр бар шалқыған,
Әуезді ән бар қалқыған.
Шыңдалып шыққан шымыр жыр,
Сыналып шыққан талқыдан.

Сарп етіп ойдың санасын,
Сарапта жырдың сарасын.
Саналы жандар ойлансын,
Оқыған жандар қарасын.

Байқайын бойда шамамды,
Шырқайық жыр мен жаңа әнді.
Егемен болып жаңарған,
Мадақтайық заманды.

ӘННІҢ КӨМЕГІ

Кім сүймес тамылжыған әсем әнді,
Ән сүйер жұрттың бәрі болса мәнді.
Жабырқаған көңілді жадыратып,
Жаңғыртады әуені тұрған маңды.

Шертеді әсем ән жүрек кылын,
Еске салып қайғылы өткен жылын.
Бірде шат, бірде қайғы мұңын шертіп,
Жарқыратар жабулы жүрек нұрын.

Әндер бар тамылжыған таңғажайып,
Жаксы әнші айтса қалықтар канат жайып.
Ақыл-ойың шарықтап көңіл өсер,
Бойдағы қайғы-мұңнан болар ғайып.

Әсерлі әнге кетеді денең балқып,
Көтерілер көңілің ойың шалқып.
Құйқылжып сорғаласа әсем әуен,
Жаңғырығы тұрады көкте қалқып.

Ән кетеді қайғыны ұмыттырып,
Арманды алға әкетеді үмітті ғып.
Қайғы, қасірет, басыңа төнген бұлтты,
Майда желдей ән соны кетер түріп.

ӘНГЕ ҚҰМАРЛЫҚ

Кейбір жандай мен-дағы әнге құмар,
Асқақтата салған ән көңіліме ұнар.
Әсем әннің дауысы көкке өрлесе,
Әнді сүйген көңілім сонда тынар.

Жақсы ән мен тәтті күй көңіл ашар,
Жүрекке шапағатты нұрын шашар.
Қайғысыздың ойларын шарықтатып,
Қайғылының қапалы көңілін басар.

Жақсы әнге кетеді көңілін шалқып,
Сары майдай толқиды денең балқып.
Шаттық кернеп бойыңды қуанышпен,
Асқақ ойың кетеді қаздай қалқып.

Асқақ әнге кетеді бой шымырлап,
Елегізіп елжірей ой жыбырлап.
Көкейіңнен кетпейді зор дауысты ән,
Құлағыңда қалады ән сыбырлап.

Зор дауысты әншінің әні тәтті,
Билеп алар ән сүйген адамзатты.
Аспандағы аққуға үнін қосса,
Шартарапқа естілер қатты-қатты.

Құмар болсаң кейбірін ән мен жырға,
Махаббатты жүрегің толар сырға.
Шаттығыңды қарсы алсаң ән күйменен,
Тірлікте бөленесің дәззат нұрға.

ЖАН-АЙ

Ой жігерлі жас-ай,
Он алға бас-ай.
Егемендік кез келді,
Салтыңа есік аш-ай.

Нұрын шашқан таң-ай,
Таңға құмар жан ай.
Бір-біріне тәуелді,
Мың миллион сан-ай.

Тән тірегі жан-ай,
Жан күрделі мән-ай.
Ар-намысқа садака,
Жанымыз құрбан-ай.

Төл тіліме баяуымыз,
Салт-санаға таяуымыз.
Дамытуға елдікті,
Шала ұйқылы ояуымыз.

Мемлекеттік тілдейміз,
Сол тілді біз білмейміз.
Тілінді үйрен дегенді,
Ілтипатқа ілмейміз.

Мәңгірттерді жын дейміз,
Жайбасарды кім дейміз.
Марғау жүрген жерлесті,
Ширатуға үндейміз.

ЖАСТАРҒА

Өнерліге жанаса,
Өрнекте істі жаңаша.
Пайдалы үлгі ісіңнен,
Халкым көрсін тамаша.

Ділдарай-ділдарай,
Жігіт пенен қыздар-ай.

Шартарапқа шарықта,
Бетіңді бұр жарыққа.
Қиындыққа мойыма,
Белең алған нарыққа.

Қайырмасы.

Көзқаманға қосылма,
Жат айтты деп жасыма.
Өз халқыңа еңбек ет,
Өзге жұрттан тосылма.

Қайырмасы

Бос мақтанып шалқыма,
Тіліңді үйрет халқыңа.
Түзе салт пен санаңды,
Үйрет дәстүр жалпыға.

Қайырмасы

Қыз,жігіттер, жас буын,
Жоғары ұста ел туын.
Өркениет елге ұмтыл,
Болашаққа бел буын.

Қайырмасы

Әруақты елге ие бол,
Ие бол да кие бол.
Көмек беріп халқыңа,
Жүк көтерер түйе бол.

Қайырмасы

Дүниеге қызықпа,
Ерме жемқор, бұзыққа.
Адал істеп жетіндер,
Шапағатты сызыққа.

Қайырмасы

ӨМІР НАРҚЫН БАҒАЛА

Балдәурен жастық өтті басымыздан,
Тойлаған шат қызықты жасымыздан.
Дос-жаран, құрбы-құрдас бәрі кетті,
Күні-түні арылмаған қасымыздан.

Өмірдің масайраған алды қызық,
Кездесер кедергіге үзік-үзік.
Күресіп өмір үшін жүргеніңде,
Бұрды сара жолдан сансыз бұзық.

Жайнаған жаз күніндей өмір өтті,
Қартайып ат шалдырар мезгіл жетті.
Жастықтың жалындаған қызық шағы,
Мереке, ойын-күлкі өтіп кетті.

Белдескен айтыс-тартыс, өмір-майдан,
Кездесер ер жігітке әрбір жайдан.
Әділет, зұлымдықпен тайталасар,
Кей адам сырт қалмайды осы жайдан.

Жалғанда тірлік еткен әрбір пенде,
Осы екі әрекеттен емес кенде.
Алысып зұлымдықты шындық жеңер,
Өмірде көріп жүріп мен де, сен де.

Жетесіз шаттанады күліп-ойнап,
Ескермес елдің қамын терең бойлап.
Өтеді тіршіліктің мәнін білмей,
Баянсыз бұл пәниде тойын тойлап.

Өмірдің адамзатқа алды жарқын,
Алады жас кезінде жастар қарқын.
Өмір мен заман жайын бағдарлай біл,
Тірлікте бағалай біл өмір нарқын.

ШАТТЫҚ ЖЫРЫ

Елімде егеменге он жыл толды,
Халқымыз енді көрді еркін жолды.
Теңдікті қолдарына алған елім,
Жеріне ата-баба ие болды.

Дамыды елімізде тіл мен ділім,
Балалар өз тілінде алды білім.
Өз халқын өзі билеп арыстарым,
Жайнады ой мен қырды қызыл гүлім.

Қаллаләлім лиләләлім лилалай,
Қаллаләлім лиләләлім лилалай.

Еркінше айтып жатыр әркім ойын,
Ел іші жасап жатыр ерлер тойын.
Танылды бар әлемге өнерлі жан,
Билеген шаттық, ән-күй өне бойын.

Сан ұлтпен елімізде салдық сайран,
Тыныштық, бірлікке жұрт қалды қайран.
Бұзылды қарсы тұрған кедергілер,
Жаңаша қайта құрған бұл бір майдан.

Қаллаләлім лиләләлім лилалай,
Қаллаләлім лиләләлім лилалай.

Еуропаң ақылды емес бізден артық,
Босқа жүр ақыл-ойды соған артып.
Адамдық қасиеттің бәрі бізде,
Алға бас әділетті жолмен тартып.

Елбасы шапқылап жүр әрбір тұсқа,
Көрсетіп кейбіріне ақыл-нұсқа.
Танытып қазақ деген елді әлемге,
Қолданып саясатты іш пен тысқа.

Қаллаләлім лиләләлім лилалай,
Қаллаләлім лиләләлім лилалай.

БАСЫМНАН ӨТКЕН БАҒЫМДАЙ

Әні: Мейрам Ермекбаевтікі

Балалық өтті сағымдай,
Жүремін қалай сағынбай.
Қылығы мен қызығы,
Басымнан өткен бағымдай.

Қайырмасы

Балдәурен шіркін көктемім,
Білмей де қалдым өткенім.
Самайдың шашы ағарып,
Кәріліктің сездік жеткенім.

Табиғат кезіп жас шақта,
Есірген есіл мас шақта.
Еске аламыз сол кезді,
Алпыстан қазір ассақ та.

Қайырмасы

Қызық қой бала кездерім,
Қайдасың, достар, өздерім.
Өзіл-шыны аралас,
Сағындым талас сөздерім.

Қайырмасы

Бір жерде уақыт тұрмайды,
Токтаусыз мезгіл зырлайды.
Сайрандап өткен күндерім,
Елестеп ойды тырнайды.

Қайырмасы

Көңілден, көзден кетпейсің,
Жаныма дауа етпейсің.
Алыстап кеткен қызыққа,
Қолыңды созсаң, жетпейсің.

Қайырмасы

МОЛШЫЛЫҚ ӘНІ

Масайрайды ауылым,
Бітік шықса ақ бидай.
Қуанады қауымым,
Астығы мол көңіл жай.
Гүлдейді өмір жайнай,

Әр отбасы үйінде.
Тұрса қажет нан мен май,
Артар көңіл-күйің де.
Жетіп тұрса қант пен шәй.
Жүресің жолыңнан таймай.

Дастарханың мол болса,
Уайымсыз көңіл шат.
Тірлікке ұзақ жол болса,
Өркен жаяр адамзат.
Ашылар көзің шайдай.

Үсті ырыс, асты кең,
Қазынаға елім бай.
Шетелдермен болдық тең,
Керек заттың бәрі сай.
Нұрлансын еліміз айдай.

Орман, тоғай, асқар тау,
Өзен, бұлақ, көлдері.
Егіндік пен бақша-бау,
Егеменді елдері,
Жасай бер жеңісті тойлай.

Ыбырай Садыбайұлының «Қызыл асық» әнінің әуенімен

ҚЫЗЫЛ ӨРІК

Қыз емес қыздың аты Қызыл өрік,
Жарасқан келбетіне шырай-көрік,
Салт-сана ел дәстүрін білген ару,
Сүйкімді бір жігітке болсын серік.

Қыз емес қыздың аты Қызыл алма,
Сабағын байқаусызда үзіп алма,
Сыпайы танысудың жолын білмей,
Бір татпай балдың дәмін бұзып алма.

Сүйікті бойжеткенге болсаң ғашық,
Дидарлас сол адаммен көңіл ашық,
Жақындап жанасатын сөз таба алмай,
Кетеді кей жігіттің құты қашып.

Жарығы түндегі айдың күндізгідей,
Қадірін ер жігіттің қыз білгендей,
Еркіне қыз байғұстың қоя берсең,
Үйіне есік ашып кіргізгендей.

Аруға ғашық болып тұрсаң ұйып,
Кетесің оны тастап қалай қиып,
Иіліп пейіл беріп, бейімделсе,
Сол жерде алмайсың ба сүйіп-сүйіп.

Жақын жүр аруменен тіл қатқандай,
Қылығы ақынға ұнап жырлағандай,
Әдепті мінез сақтап, әңгіме айтса,
Ұқсайды тар төсекте бір жатқандай.

Парықсыз арнағанша жырды текке,
Әдейі арнап жаздым Жәнібекке,
Ақынның «Қызыл асық» әуенімен,
Жұлқынтып қыздыра айтсын қалың көпке.

XI. АРНАУЛАР

МӘШҮРГЕ ТІЛЕК

Екібастан асыға,
Келдік ата, басыңа.
Дертімізге шипа іздеп,
Түнейік деп қасына.

Тағдыр мені сынады,
Бұл Аллаға ұнады.
Үй тіреуі азайса,
Арты немен тынады.

Келген едім басыңа,
Ел жиылған асына.
Айта алмадым өлеңмен,
Жүз елу жыл жасыңа.

Иманды бол атамыз,
Қабыл болсын батаңыз.
Бір Аллаға сыйынып,
Тілек тілей жатамыз.

НҰРСҰЛТАНҒА ТІЛЕК

Нұрсұлтанға жетпіс жас,
Шымыр болып алға бас.
Денсаулығың мықты боп,
Аман-есен жүзден ас.

Атың шықты әлемге,
Таныс болдың бар елге.
Әділетті жаһанға,
Ісің менен дәлелде.

Егеменді шағыңда,
Халқымыздың бағына.
Жүзге шейін аман-сау,
Жасай берші тағы да.

Тоқтамасын шабысың,
Үдей берсін табысың.
Дүркіретсін әлемді,
Әділетті дабысың.

ИСЛАМ ЕРБҰЛАНҰЛЫ ҚҰРМАНҒАЛИТЕГІНЕ

Сенің тегің орманшы,
Бос сөздерден қорғаншы.
Орта жүзде Сүйіндік,
Орманшы деп толғаншы.

Бес Мейрамнан тараған,
Нашарларға қараған.
Қадірлі бол халқыңа,
Жұрт сыйлауға жараған.

Жүрсін күнім шырақты,
Затыңды біл бірақ та.
Ұлы Арғыннан тараған,
Бес Мейрамға тұрақты.

ЖҮСІПБЕК АЙМАУЫТОВҚА

Ардақты Аймауытов қайтып келген,
Егеменді еліміз қайтып берген.
Еңбектерің ертеден елге тарап,
Оқығандар халыққа айтып берген.

Кездескен кедергінің бәрін сырып,
Жатырмыз біз өмірді қайта құрып.
Еске алып өздеріңдей ағаларды,
Жатырмыз ақиқатқа істі бұрып.

Қысымшылық қыспақты заңды тілдеп,
Жағдай тұр «Халқын сүйген ерді біл» деп.
Жайраңдап ел ішіне қайта келдің,
Жайнаған жаз күніңдей қайта гүлдеп.

Ері үшін елі жүрді мұңға бойлап,
Қапыда қаза тапқан ерін ойлап.
Ардақты азаматын қайтып алып,
Ел іші мерекелеп жатыр тойлап.

ЛӘЗЗАТҚА

Жұрт елемес Ләззатты,
Тағдыры оның тым қатты.
Өзгесінен ерекше,
Жағдайы оның тым батты.

Жастан қалдың анадан,
Қамқор болар панадан.
Өміріңді алдағы,
Тағдыр өзі қанаған.

Дес бермей егесе,
Үйленді жат шешеге.
Күтпеді сені кісі ғып,
Көгертпеді көсеге.

Қамқор болар жеңгесі,
Омырауда алтын теңгесі.
Жеңгесі ой бөлмесе,
Жоламайды өзгесі.

Онжылдықты тауыстың,
Шаруа істеуге ауыстың.
Аған қойып бір жерге,
Еңбекпенен қауыштың.

Құтты болсын жұмысың,
Ұзақ болсын бұл ісің.
Балаңменен көп жаса,
Тоқтамасын тынысың.

ТҰРСЫНБАЙҒА

Немере інім Тұрсынбай,
Атаң сенің Құнанбай.
Жүріс-тұрқың байсалды,
Өз шаруанмен жүрсін жай.

Тұлғаң тартқан атама,
Бірі ұқсамай жата ма.
Осы жүрген қалпыңа,
Жат істерді матама.

Жұмысың жоқ қақ-соқта,
Қатыспайсың мен жоқта.
Басқалардай таласып,
Көз салмайсың сен боққа.

Мамандығың дәрігер,
Малды сақтау әбігер.
Ұқыптысың ісіңе,
Дәлелдейді жәдігер.

Бастан өмір өткізіп,
Бәлелерді кеткізіп.
Аман-есен жүз жаса,
Балаларды жеткізіп.

АЙТҚАЛИҒА

Басқаға ой бұрмайын,
Өлең-жырды сырлайын.
Өбектейтін кіші ұлым,
Айтқалиды жырлайын.

Ерке сәби кезінде,
Бірбет едің өзің де.
Өсе келе шыдамды,
Болдың қайсар, төзімді.

Жетім қалып шешеңнен,
Кем қалмадың ешкімнен.
Бұзық іске жоламай,
Аулақ жүрдің кеселден.

Жоғары алып білімді,
Мамандығың білінді.
Бала сүйдің үйленіп,
Жайнаттың қос гүліңді.

Жоламайсың жиынға,
Қызықпайсың тиынға.
Сыр бермейсің жүрсең де,
Кездесіп мың қиынға.

Ерінбейсің еңбектен,
Тұрмысты еңбек жөндеткен.
Еңбексіз кей адамды,
Тұрмыстары меңдеткен.

Соқтықпайсың адамға,
Баспайсың жат қадамға.
Еңбек етіп күнұзын,
Жоламайсың наданға.

Көзімнің сен нұрысың,
Өзгесінен ірісің.
Ұзақ болсын жастарың,
Отбасың мен жүрісің.

ҰЗАҚ БОЛСЫН ӨЗ ЖАСЫҢ /Құрманғалиға/

Балам едің алғашқы,
Іні артыңнан жалғасты.
Ата-анаңды қуанытып,
Көңіл-күйін дәл басты.

Тәрбие алдың апанда,
Түсірмеді ор-апанға.
Тоңдырмады суыққа,
Орап алып шапанға.

Білім алып үйлендің,
Шаруаңды ұстайтын күйге ендің.
Мамандығың бойынша,
Ел басқарып күйлендің.

НЕМЕРЕМ ЕРБҰЛАНҒА

Немерем бар Ербұлан,
Сый күтемін мен одан.
Парасатты адам боп,
Көпке жақсын ер ұлан.

Білім алып ер жетті,
Оңға бұрды келбетті.
Шаруа қуып үйленіп,
Келін бесік тербетті.

Өнім берсін ісіңе,
Қуат берсін күшіңе.
Сене берме аңқылдап,
Жолдас болған кісіңе.

Өмір сүру-қиын жол,
Өзгелерден мұлы бол.
Тәрбиелеп ұл-қызыңды,
Ата-анаңа сыйлы бол.

Жайлы болсын өңірің,
Шаттық болсын көңілің.
Отбасыңмен көп жаса,
Ұзақ болсын өмірің.

ЕРАЛЫҒА

Ералы оқу тауыстың,
Мамандыққа ауыстың.
Өндіріске түстің де,
Еңбекпенен қауыштың.

Құтты болсын бұл ісің,
Орындалсын жұмысың.
Тіршілікте, еңбекте,
Тарылмасын тынысың.

Үдей берсін табысың,
Еңбекпенен қабысып.
Жарысқанда еңбекте,
Бәйгені алсын шабысың.

Сыйла әке-шешенді,
Жіберме үлес-есенді.
Ырыздығың молайып,
Ортайтпасын кесеңді.

Бірлік болсын өңірің,
Жарқырасын көңілің.
Әке-шешен, келінмен,
Ұзақ болсын өмірің.

МАҒЗИЯҒА

Білім алдың жігермен,
Босап шықтың шідерден.
Ынта-жігер, талапты,
Тағдыр саған жіберген.

Бас қойдың сен білімге,
Жайнады енді гүлің де.
Ой-санаңды жарқырат,
Жаман іске ілінбе.

Есіңе алып заманды,
Алдың ұстаз мамандық.
Білімді етіп шығару,
Елдегі жас адамды.

Кемдігін көріп жетімнің,
Өзің оқып-жетілдің.
Анадан көрмей тәрбие,
Бар қырсықты кетірдің.

Әкеден көмек болмады,
Өгейге көңіл толмады.
Бала мен өз тағдырын,
Бір Аллаға жолдады.

Демеу болды бір ағаң,
Абырой болды бұл саған.
Құрманғали тұрғанда,
Кемімейді өз бағаң.

Аман болсын өз басың.
Сыйлай берсін дос-қасың.
Аман болсын балалар,
Ұзақ болсын өз жасың.

НӘРКЕС НЕМЕРЕМЕ

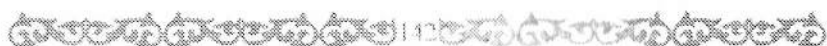
Түсірген соң біз еске,
Жыр арнайық Нәркеске.
Шықпайсың сен ойымнан,
Күндіз түгіл әр кеште.

Болсын десең жақсы хал,
Оқу оқып, білім ал.
Ата-анаңды күт-дағы,
Қоғамды үдет, үлес сал.

Тұрмысыңды гүлдендір,
Өміріңді түрлендір.
Өзің жүрген ортаңды,
Ерекше бір түрге ендір.

Тіршілікке алдың бет,
Өміріңді өркендет.
Алға басын жұмысың,
Біліміңмен өрге жет.

Ырыздығың мол болсын,
Саған әркез жол болсын.
Ұзақ жаса өмірде,
Менен тілек сол болсын.

АРМАН-ОЙЫМ ӨЗІНДЕ

Барлық ойым Гүлденде,
Артыксың сен ұлдан да.
Ақыл берсін бір Алла,
Аман бол ай, жылдан да.

Ал да өзің білімді,
Меңгер керек ғылымды.
Елімізге қажетті,
Жайнат қалқам гүліңді.

Үміт еткен үкілім,
Қонсын соған ықылым.
Жүзге дейін тоқтамай,
Соқсын жүрек лүпілін.

Сен көзімнің нұрысың,
Отанның сен жырысың.
Көп қауымға ұнасын,
Жүріс пенен тұрысың.

Тұрақтылық сөзіңде,
От-жалын бар көзіңде.
Әке-шешен тілегі,
Арман-ойы өзіңде.

ҮЛКЕН АҒАҒА

Қарап оң мен солына,
Қалам алдым колыма.
Аз хикая жазайын,
Ақ қағаздың жолына.

Жырмен жазып хатыңды,
Баяндайын затыңды.
Елде елеусіз жан едің,
Естіртейін атыңды.

Орманшы еді еліңіз,
Қызылтау еді жеріңіз.
Ұрпағын өсіп бір кезде,
Оңынан тұрды желіңіз.

Дүние жалған алдады,
Қара жер бәрін жалдады.
Бес-алты ұлдан артында,
Ешбір ұрпақ қалмады.

Қазаға шыдап қарысқан,
Қайраты мол арыстан.
Қарсы тұрып қайғыға,
Төзімдікпен алысқан.

Кемдік көрдің басыңда,
Еңбек еттің жасыңда.
Ұрпақсыз өттің жалғаннан,
Жетпіс екі жасыңда.

Қайғысыз туып анадан,
Дүние қамын жемедің.
Таршылық көрсең қысылып,
Енді қайтем демедің.

Ел көңілін жықпаған,
Жұртпен қабақ шытпаған.
Ағайын, туыс, досынан,
Адал дәмін тықпаған.

Өтірік, өсек қумаған,
Ондай жан боп тумаған.
Кемшілік болса бойыңда,
Кетірем деп жумаған.

Бұзық жолға түспеген,
Адал кәсіп істеген.
Қартайса да ұрпақсыз,
Қайғы суын ішпеген.

Әділетке құл болған,
Адамдарға ұл болған.
Шынға шыққан бәйтерек,
Бүршік жармай тұл болған.

Мезгілсіз кеткен болар ма,
Суалған көл толар ма.
Тарихта ізсіз сан кеттің,
Көзінді салшы соларға.

Ерсі іске көз салмадың,
Ездің тілін алмадың.
Ежелден обыр кара жер,
Есіл бір жанды жалмадың.

МУҚАШ АҒАҒА

Алпыстан асқан жасыңда,
Мұқаннан тыныс тоқтады.
Ағайын-туыс басына,
Шуласып келіп жоқтады.

Жаралғалы жасыңнан,
Бейнет еді көргенің.
Өткіздің көп іс басыңнан,
Қолөнер еді бөлгенің.

Ержеткелі өзіңнің,
Денсаулығың кем еді.
Ебі күшті сөзіңнің,
Шешендерге тең еді.

Айтқан сөзі жұртқа ақыл,
Біліп айтар ыңғайың.
Сөзі үйлескен бір нақыл,
Істің шешер ыңғайың.

Тілі сөзге сылдырап,
Көрінуші еді шешендік.
Көбі сөзден құлдырап,
Бар деп ойлар көсемдік.

Кейде сөйлер керіліп,
Сыр тартар жай қуланып.
Дәлел таппай беріліп,
Есеңгірер уланып.

Іс негізін қумастан,
Қисынына зер салар.
Шерте келсе қу бастан,
Қуырдақтық ет алар.

Қайрат қылып қарысып,
Әділетті жақтадың.
Залым болса шабысып,
Адамдықты сақтадың.

СӘТБАЙ БОЛАТУҒЫН ЕСКЕ АЛУ

Жастай калдың анадан,
Түледің сен жаңадан.
Білім алдың, оқыдың,
Шет калмадың санадан.

Еңбек еттің жасыңнан,
Дос кетпеді қасыңнан.
Елге жайлы мінезің,
Абыройыңды асырған.

Сендің өзін күшіңе,
Адал болдың ісіңе.
Көмегіңді көрсеттің,
Зәру болған кісіге.

Сыйлы болдың халқыңа,
Ұнап едің жалпыға.
Өсек-аян, бос сөзбен,
Түспедің сен талқыға.

Шығармай істі уыстан,
Қол үзбедің туыстан.
Қатынасып, сыйласып,
Ата жолын қуысқан.

Иман берсін басыңа,
Періште келсін қасыңа.
Өттің сәтбай дүниеден,
Алпыс екі жасыңда.

Кәрі емес ед сол жасың,
Солай дейді дос-қасың.
Ғұмырлы боп балалар,
Аман болсын отбасың.

ЕРМЕКБАЕВ МЕЙРАМНЫҢ ТОЙЫНА

Мерейтойын өткізді Мейрам інім,
Дуылдатты думанды сол бір күнін.
Асқақтап ән шырқалып, күй төгілді,
Жиналған жұрт естіді әуез үнін.

Аймаққа ән-күйіңді шалқыта бер,
Әуелетіп аспанға қалқыта бер.
Сырлы, сазды сиқырлы әндеріңмен,
Ән сүйгеннің жүрегін балқыта бер.

Ақын мен сазгер – екеуі егіз,
Тартымды жыр салады әнге негіз.
Ән шырқау ісіне жеміс тілеп,
Әркімдер айтып жатыр жылы лебіз.

Тал бойыңнан өнерің өрлей берсін,
Елдің ішін ән мен күй керней берсін.
Өлең-жырды сүйетін халқымыздың,
Жүректерін жақсы әнін тербей берсін.

МАШРАПТЫҢ БАЛАСЫНА АРНАУ

Жайсыз хабар естілді,
Қуанышты сап тиды.
Қатал тағдыр әкетті,
Арамыздан есті ұлды.

Басқа салды ауырды,
Алды бізден тәуірді.
Ажал-нәубет әкетті,
Жас азамат, бауырды.

Пейіштен есік ашылсын,
Алдынан нұр шашылсын.
Алланың адал құлдары,
Мәртебесін асырсын.

Жаратқан хақ демесін,
Әулиелер жебесін.
Бір Алла өзі жар болып,
Оңға бұрсын кемесін.

Ибалы еді елге атың,
Иманды бол бекзатым.
Аман болсын артыңда,
Ұрпақтарың, жекжатын.

Жайлы болсын тұрағың,
Жеңіл болсын сұрағың.
Қиямет күні мақшарда,
Иманды болсын шырағым.

ЖАСЫБАЙ МЫРЗАҒА АРНАУ

Жомарт мырза Жасыбай,
Байыдым деп тасымай.
Жұртқа көмек бересің,
Басқалардан асып-ай.

Мешіт салдың ауылға,
Ауылдағы бауырға.
Атақ-даңқың естілді,
Аймақтағы қауымға.

Мұқалмасын күшіңіз,
Нұрлансын бет-түсіңіз.
Дін жолына арнаған,
Сауап болды ісіңіз.

Жарқырасын шырағың,
Арқырасын пырағың.
Абыройың асқақтап,
Бағың жансын шырағым.

Ырыздығың тамшылап,
Жанып тұрсын шамшырақ.
Кәсіпкерлер ішінен,
Алдына шық қамшылап.

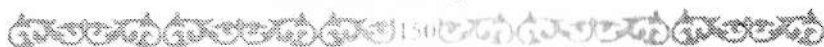
Құтты келін Раушан,
Елде сирек сендей жан.
Пейілі кең өзінді,
Естіп халық болсын таң.

Несіпті Алла селдетсін,
Руслан ержетсін.
Білім алып, үйленіп,
Келін бесік тербетсін.

Бастарыңа бақ қонсын,
Астарыңа тақ болсын.
Отбасыңа Жасыбай,
Әруақ құдай жақ болсын.

Ырыздығың мол болсын,
Қайда барсаң жол болсын.
Оңға бассаң жұмысың,
Бізден тілек сол болсын.

Әділетке алдың бет,
Жұртқа арнадың ақ шет.
Отбасыңмен Жасыбай,
Бақытты бол, жүңге жет.

КӘРІМОВ ЗЕЙНОЛЛАНЫҢ 75-КЕ ТОЛУЫНА ОРАЙ

Қабыл болсын аруаққа берген дұған,
Тілектесіп келіп тұр бәрі бұған.
Ата-баба аруағын есіңе алдың,
Зейнолла бұның сауап іс деп ұғам.

Құтты болсын жетпістен асқан жасың,
Халқыңа ардақталсын алтын басың.
Бабаларға сауабы тие берсін,
Екеуін де еске алып берген асың.

Бергіс, Жақа ұрпағың әкең Кәрім,
Оянды өзгеше боп намыс арын.
Бұрынғы аруақтарды есіңе алып,
Жинадың дұға етуге жұрттың бәрін.

Ұрпақсыз қалған аруақ нетер еді,
Жалғанда еске түспей кетер еді.
Бабаларын еске алған Зейнолланы,
Аруақ құдай сауапқа жетеледі.

Қазір жұртта каражат болса күйі,
Аруақты еске алады жиі-жиі.
Өзін ойлап арукты қадірлеген,
Зейнолланың жасаған үлкен сыйы.

Әрқайсының өздерінше асқар таусың,
Жаксылықтың бәрі де сендерге аусың.
Өзін ойлап аруақты есіңе алған,
Зейноллаға Алланың нұры жаусың.

Аруақтарға дұғамыз тие берсін,
Қолын жайып, жұрт басын ие берсін.
Қадамың сауап болсын жиылған жұрт,
Бір Алла өз құлым деп сүйе берсін.

Төңкеріліп құбылған мына заман,
Аман болсын отбасы бала-шағаң.
Балалардан немере, шөбере сүй,
Келін менен жүзге жет есен-амаң.

УАХИТТЫҢ БАЛАСЫНЫҢ ҚЫРҚЫНА АРНАУ

Бісіміллэй сөз басым,
Өмірден ажал өз басын.
Қасірет-қайғы салмасын,
Қысқа қылмай ер жасын.

Топырақтан асылың,
Адамзаттан нәсілін.
Ой-сананы өзгертті,
Өтіп кеткен гасырдың.

Заман бір соққан жел еді,
Толқыны таудай селдеді.
Ортасында солардың,
Алысып адам келеді.

Өлмей адам қалмайды,
Қара жер бәрін жалмайды.
Жаралғалы тіршілік,
Бұл әдеттен талмайды.

Назаланып жалғанға,
Талайлар кетті арманда.
Иман берсін балаңа,
Өмір берсін қалғанға.

Шешең де өтті жалғаннан,
Көсем де өтті жалғаннан.
Жастай кетті арысың,
Дұға тисін қалғаннан.

Тағдырға қылар айла жоқ,
Қаралы болған қайда жоқ.
Алланың салған ісіне,
Қолдан келер пайда жоқ.

Өмірге көңілі ток еді,
Көретіні көп еді.
Ағайын-туыс, жақынға,
Еш залалы жоқ еді.

Кемел жасқа жетпеді,
Тағдыр рахым етпеді.
Қайғы салды артқыға,
Бақиға ерте кеткені

Дүниеде адам көрікті,
Тірлікке бұлсыз келіпті.
Әмірімен Алланың,
Кетуге құнсыз ерікті.

Келеді жалғас жыл тағы,
Еткізер үміт бұл тағы.
Өркендеп өсіп ер жетсін,
Артында қалған ұрпағын.

Жарқырасын шырағы,
Жеңіл болсын сұрағы.
Жастай кеткен мақсаттың,
Пейіштен болсын тұрағың.

АБЕНОВ ШАХТАЙҒА

Туысымыз Шақтайсың,
Қандасыңды жақтайсың.
Әр жақтағы жекжатты,
Есіне алып сақтайсың.

Естіртесің затыңды,
Естіп жүрміз атыңды.
Ағайын мен жерлеске,
Ақылыңды айт татымды.

Сен деп туыс кісімді,
Көп көрмеппін түсінді.
Құрмет тұтат өзіңнің,
Обкомдағы ісінді.

Нұрын төксін күніміз,
Жетсін жұртқа үніміз.
Жүре берсін аман сау,
Сен сияқты ініміз.

Сен сияқты арысым,
Бәйгені алсын жарысың.
Отбасыңмен жүз жаса,
Орындалсын бар ісін.

**МҰРАТ ЖЕКСЕН ҰРПАҒЫНА /Орманшы шежіресіне
демеушілік жасады/**

Шығайық біз қыратқа,
Жыр арнайық Мұратқа.
Кәсіпкер боп қалада,
Мініп жүрсің құр атқа.

Ұрпағысың Жексенге,
Өнер кетпес тепсең де.
Сендей жомарт табылмас,
Қара жерге ексең де.

Жомарт қолды ашықсың,
Жаман істен кашықсың.
Мұқтаж болса кандасың,
Көмек беруге асықсың.

Абыройың төрлесін,
Ісің алға өрлесін.
Тіршілікте өз басың,
Қиындықты көрмесін.

Сыйлай берсін достасың,
Аман болсын отбасың.
Қуат берсін құдайым,
Жүзге жетсін өз басың.

ҚАБДОШ ПЕН НАҒАШЫЛАРЫ

Жыр арнайық Қабдошке,
Нағашың Шәріп түсті еске.
Ұрпақтары еске алсын,
Ұмытылды деп шорт кеспе.

Семіз кылып арықты,
Оқытты әке Шәріпті.
Білім алып ержетті,
Бойына өнер дарытты.

Ел орнынан ауғанда,
Партия орнағанда.
Коммунистік билеуші,
Басшы қылды ауданға.

Мінді тақты жаламен,
«Халық жауы» саламен.
Қалды жары Мақсура,
Болат деген баламен.

Өсіп жатыр ұрпағы,
Бұл сөздің жоқ бұлтағы.
Жиен Қабдош көріп жүр,
Дұрыс болды бұлтағы.

Арыз-шағым кері кетті,
Қайғы бойды тербетті.
Ұрпақ өсті Болаттан,
Қабдош-тағы ер жетті.

ҚАЛИЖАН БЕКҚОЖИНҒЕ

Ержеткен «Тәттімбетте» Қалижанды,
Жырлады Жағор қызы Мәриямды.
Дударды жаны сүйіп, ғашық болған,
Оқыдым дастан-өлең, жарияңды.

Шынайы махаббатымның шын тұлғасы,
Әйгілі түгел білген дос пен қасы.
Айтса да денесіне дарымады,
Би-болыс, молдалардың атқан тасы.

Ыза боп озбыр күшке жаны күйген,
Жас қыран қанатына жалын тиген.
Ту қылған махаббат пен ұлт достығын,
Көп жанның арманы сол жаны сүйген.

Кітаптан оқып білдім Мәриямды,
Поэма, өлең-жырдай дарияңды.
Кейінгі ұрпақтарға таныстырдың,
Ертерек өтіп кеткен қариямды.

Дудар да көп жасамай, қаза салған,
Басынан өтіп кетті пәни жалған.
Белгісіз қай аймақта рухы жатыр,
Бар ма екен ұрпағынан кейін қалған?

Қалижан өлең етіп жазған мұны,
Айтып жырлары мен кітапқұны.
Махаббат, достық үшін тайталасқан,
Кісілік, парасаттың бұл бір шыңы.

БАУЫРЖАН

Асқан батыр Бауыржан қол бастаған,
Ерлігімен үлгілі іс тастаған.
Қабан тұмсық қайысқан қалың жауды,
Мәскеудің түбінде сол жасқаған.

Нажағайдай жауына жаркылдаған,
Аузын ашқан ажалдан тартынбаған.
Батальон тең түсіп армияға,
Кездескен өзінен артылмаған.

Қаптаған жау Отанға әрбір тұстан,
Желкеледі қиылып жерді құшқан.
Қан көкसेген жауыздар қан майданда,
Батырлардың қолынан мұрттай ұшқан.

Тайсалмаған қорғанып атқан оқтан,
Жалын шашқан жауына жанған шоктан.
Қарсыласқан жауызды қансыратқан,
Қансырата маңдайдан қарсы соққан.

Жаудың басым күшіне қарсы тұрған,
Бар қарумен төбеден нықтап ұрған.
Өз шептерін өзіне көр ғып сыйлап,
Өлім тілеп келгенді түгел қырған.

Тұтқиылдан жауларға оқ боратқан,
Денесін қызыл жалын отқа оратқан.
Батылдық, тапқырлықтан үлгі үйреніп,
Жауынгерлер шыныққан шын болаттан.

Отан үшін ерлері жанын қиған,
Күш-қуатын бойына түгел жиған.
Батырлық пен ерліктің кілтін ашып,
Қайрат, жігер, ыза, кек-түгел сыйған.

Тәндеріне жауыздың қан қатырған,
Жау күтпеген жерлерден оқ атылған.
Қайысқан жау қаймығып, қайта қашып,
Соққы жеді оңбастай ер батырдан.

Талай қыршын үзілді қиын жерден,
Іс шығарды шешілмес түйіндерден.
Екі-үш есе жаулардың басым күшін,
Ешуақытта жері жоқ бұйым көрген.

Ер қайратты, айлакер, батыр тұлға,
Ел сүйсінді ырза боп мұндай ұлға.
Бауыржанның ел үшін ерлік ісі,
Аңыз болып қалады ғасыр, жылға.

ЕЛТАЙҒА ТІЛЕК

Айтайық біз ер жайлы,
Келді реті оңтайлы.
Сәті түсті айтуға,
Ер азамат Елтайды.

Білдірейік атыңды,
Түпкі негіз затыңды.
Бар қазаққа әйгілі,
Таныс қылған жатыңды.

Аргы бабаң Бөгенбай,
Ақылына ісі сай.
Жаудан елін қорғаған,
Талай жыл мен күн мен ай.

Құдиярдан тараған,
Ел құрметтеп караған.
Арби, Шәпи, Төлеубай,
Сый-құрметке жараған.

Өткеннен қалса өсиет,
Ұрпақтар соған бас иед.
Жаксы істерің бойдағы,
Бабадан қалған қасиет.

Құтты болсын тойыңыз,
Орындалсын ойыңыз.
Қуанышты қызықтап,
Көтерілсін бойыңыз.

Табысты өтсін саланыз,
Қуанып оған қаламыз.
Бақытты боп өмірде,
Той жасатқан балаңыз.

Сәнді болсын сәулетің,
Өркендесін дәулетің.
Өсіп-өнсін артыңда,
Бала-шаға, әулетің.

Жомарт өткен Атымтай,
Пейілің кең соған сай.
Ырыздығың молайып,
Алла өзіңді қылсын бай.

Жолыңа бөгет болмасын,
Қыдыр болсын жолдасың.
Өмір жасың ұзақ боп,
Аруақ құдай қолдасын.

ШЕЖІРЕНІ ЖАЛҒАСТЫР

Ғасырдан ғасыр кетер заман ауып,
Ұрпақтар өркендейді жалғас тауып.
Кімнен туып, қай жаннан өсіп-өндің.
Соны білмеу адамға үлкен қауіп.

Соны біл деп айтатын шежіре қат,
Содан шығар ру мен бабадан ат.
Жеті атаға дейінгіні туыс дейді,
Түбі бір аталастар болмайды жат.

Заман жылжып ілгері жосып отыр,
Әр жылда туған ерді қосып отыр.
Шежіре жалғасын тапсын әрі қарай,
Соны жаз деп жас буын тосып отыр.

Ұрпақты жол-жөнекей толықтырып,
Шежіреге жаза бер молықтырып.
Тарих бойлап, жалғасы үзілмесін,
Тіркесін шежірені толықтырып.

Шежіреңді сұраса берме жұртқа,
Көрінгенге ұстатып, кірлеп, жыртпа.
Қоса бер кейінгі ұрпақ есімінді,
Жалғас тауып тарихын шықсын сыртқа.

Ауысып ұрпақ келер әр заманға,
Бағасы білінбейді кей наданға.
Қалдырдым шежіремді ұрпағыма,
Жоғалтады, бермендер басқа адамға.

ЕСКЕРТКІШ

Көмек күтпей өзгеден,
Іс бітірдім көздеген.
Белгі орнаттым өзіме,
Тас пен емес сөзбене.

Сөз ескерткіші бұзылмас,
Жердең құлап сызылмас.
Мәңгі тұрмас ғалымда,
Қолдан салған түрлі тас.

Салдым тұғыр шөп шықбас,
Басына өрлеп жан бұқбас.
Ескерткішті сараптай,
Зер салмаған жан ұқпас.

Келмесе де қасына,
Шықпаса да басына.
Сөзден тұғыр орнаттым,
Кәрі менен жасына.

Биік емес бәрінен,
Көрінбейді әріден.
Сөз ескерткіш арнаға,
Қалсын тұғыр кәріден.

АСПАНДИАРҒА ТІЛЕК

Аспандияр құлыным,
Белімдегі жұлыным.
Кенжесі сен ішінде,
Құрманғали ұлымның.

Жарқырасын жұлдызың,
Жылтырасын құндызың.
Қайда барсан құптасын,
Періштелер күн ұзын.

Өркендесін ұрпағың,
Өсіп өнсін бұл жағың.
Ер түлектер көп болсын,
Жан солмасын бұтағың.

Ұзақ болсын өмірің,
Шаттық болсын көңілің.
Бірлік достық жан болсын,
Өзің жүрген өмірің.

Қыдыр болсын жолдасың,
Кедергілер болмасын,
Қуанышты өмір сүр.
Аруақ құдай қолдасын.

ШЕЖІРЕНІ ЖАЛҒАСТЫР

Ғасырдан ғасыр кетер заман ауып,
Ұрпақтар өркендейді жалғас тауып.
Кімнен тұып қай жаннан өсіп өндің,
Соны білмеу адамға үлкен қауып.

Соны біл деп айтады шежіре қат,
Содан шығар ұру мен бабадан ат.
Жеті атаға дейінгі туыс дейді,
Түбі бірге болған соң болмайды жат.

Заман жылжып ілгері жосып отыр,
Әр жылда тұған ерді қосып отыр.
Шежіре жалғас тапсын әрі ғарай,
Соны жаз деп келер жас тосып отыр.

Ұрпақты жол-жөнекей жалғастырып,
Шежіреге жаза бер молықтырып.
Тарих бойлап жалғасы үзілмесін,
Тіркесін шежірені толықтырып.

Шежіренді сұраса берме жұртқа,
Көрінгенге ұстатып кірлеп жыртпа.
Қоса бер кейінгі ұрпақ аттарынды,
Жалғас тауып тарихың шықсын сыртқа.

Ауысып ұрпақ келер әр заманға,
Бағасы білінбейді кей наданға.
Қалдырдым шежіремді ұрпағыма,
Жоғалтады, бермендер басқа адамға.

КЕЙБІР ҚАЗАҚТЫҢ КЕЛІНДЕРІ

Қазактың кейбір келіні,
Жанар таудай атып тұр.
Кейбірінің мінезі,
Жанға қатты батып тұр.
Ар намысты ойламай,
Жалған сөзбен сатып тұр.
Асвал өскен кейкелін
Дәмін қарттар татып тұр.
Кей біреуі ибалы,
Дәстүр-салтқа жатып тұр.
Кей бірінің мінезі,
Дәстүрді ұстап катып тұр.

Бетінді бұр халқына,
Түс ата салтыңа.
Өз халқыңа сыйлы бол,
Айтарым сол жалпыңа.
Ұят аят арда ойла,
Кербезденіп шалқыма.
Бала өсіріп үйді ұста,
Түспе енді талқыға.

МАЗМУНЫ

Алғы сөз	5
I бөлім	9
Тарихқа тағылым	9
Республика күніне	10
Жамағаттарға арнау	14
Біз қазақпыз	18
Өркендеп ел бол	20
Арман	21
Бабалар	22
Көнелер	23
Халқыңды сүй	24
Адамның өмірі	25
II. Қарттар, сыйыну, әруак	27
Қарт адамды қаксатпа	28
Қарт ермегі	28
Ісіне асық	29
Абай тойы	30
Әке өлімі	31
Дінді жат тілмен уағыздаушыларға	32
Кәрілік	33
Аллаға аян	34
Кұлазыған көңіл	35
Зейнеткерлер	36
Кұлшылық қыл	37
III. Әйелдер	39
Ата-анаға кеңес	40
Жас келінге /немере келінге/	41
Араққа бейім әйелдерге	42
Ұрпақ сипаты	43
Бөбектер	44
Бала берсін	45
Дұрыс тәрбие	46
Әдепсіздік	47
IV. Ақыл-парасат, әдет-ғұрып	49
Күн сөнбесін	50
Атың өшпесін	51
Өмір жәйі	52
Қазақтың сипаты	53
Ар- ождан	54
Ұйқы	55
Туған күн	56
Күткен күн	57
Бәрін сүй	57
Тисін пайдаң	58
Ұрпағына үлес қалдыр	59
Тура айтқандар	60

Мамыр.....	107
Көктем күні.....	108
Көкшетау-бурабай.....	109
IX. Адамның мінез-құлқы.....	111
Көпшік қою.....	112
Бірігу.....	112
Қарағансың.....	113
Қайшы пікір.....	113
Маған сынақ.....	114
Жамандықтан аулақ бол.....	115
Ақымақ.....	116
X. Өлең-жырлар.....	119
Кітап оқушыларға.....	120
Сөз қалады.....	120
Сын.....	121
Өлең жаз.....	122
Әннің көмегі.....	123
Әнге құмарлық.....	124
Жан-ай.....	125
Жастарға.....	126
Өмір нарқын бағала.....	127
Шаттық жыры.....	128
Басымнан өткен бағымдай.....	129
Молшылық әні.....	130
Қызыл өрік.....	131
XI. Арнаулар.....	133
Мәшһүрге тілек.....	134
Нұрсұлтанға тілек.....	134
Ислам Ербұланұлы Құрманғалитегіне.....	135
Жүсіпбек Аймауытовқа.....	135
Ләззатқа.....	136
Тұрсынбайға.....	137
Айтқалиға.....	138
Ұзақ болсын өз жасың /Құрманғалиға/.....	139
Немерем Ербұланға.....	139
Ералыға.....	140
Мағзияға.....	141
Нәркес немереме.....	142
Арман-ойым өзіңде.....	143
Үлкен ағаға.....	144
Мұқаш ағаға.....	146
Сәтбай Болатұлын еске алу.....	147
Ермекбаев Мейрамның тойына.....	148
Машраптың баласына арнау.....	149
Жасыбай мырзаға арнау.....	150
Қарындастар мен келіндерге.....	151
Кәрімов Зейнолланың 75-ке толуына орай.....	152
Уахиттың баласының қыркына арнау.....	153

Ауылым.....	61
Жазықсыздар.....	62
/Саяси қуғын-сүргін жылдарының 65 жылдығына орай/.....	62
Көрші.....	63
Қазағым.....	64
Тыныштықты қолдайық.....	65
Жақсылық.....	65
Бұзылған тәрбие.....	66
Санаға нұр шашылды.....	67
Түрлі пікір.....	68
Құстар.....	68
Дәстүр.....	69
Ерше жүрсін еркектер.....	70
Әділ бол.....	71
Болыңдар ағайындар тату-тәтті.....	73
V. Жалған дүние.....	75
Өмірдің мәні.....	76
Жалған.....	76
Тағдыр оңдаса.....	77
Ар-намыс.....	77
Тыйымдар.....	78
Жалған дүние.....	79
Өмір.....	80
Сынға.....	82
Дүние бөк.....	83
VI. Білім, тіл ұстарту.....	85
Дамыт әдет-салтыңды.....	86
Өз тіліңмен сөйлендер.....	87
Тілдің зары.....	88
Қайда кетті намысың.....	88
Тұр тұншығып.....	89
Ұнасын талайға.....	90
Сөзі өлмейді.....	91
Көбік сөз.....	91
Тілмен сөйлет.....	92
Тіл.....	93
Ана тілін жөнге сал.....	94
Оқыңдар.....	95
Кітапқа сын.....	96
Мақсаты сол.....	97
VII. Денсаулық.....	99
Жаяу жүр.....	100
Дерт.....	100
Арақ.....	101
Шай.....	102
VIII. Табиғат.....	105
Жаз.....	106
Наурыз.....	107

Абенев Шахтайға	154
Мұрат Жексен ұрпағына /орманшы шежіресіне демеунділік жасады	155
Қабдош пен нағашылары	156
Қалижан Бекқожинге	157
Бауыржан	158
Елтайға тілек	159
Шежірені жалғастыр.....	160
Ескерткіш	161
Аспаңдиарға тілек	162
Шежірені жалғастыр.....	163
Кейбір қазақтың келіндері	164